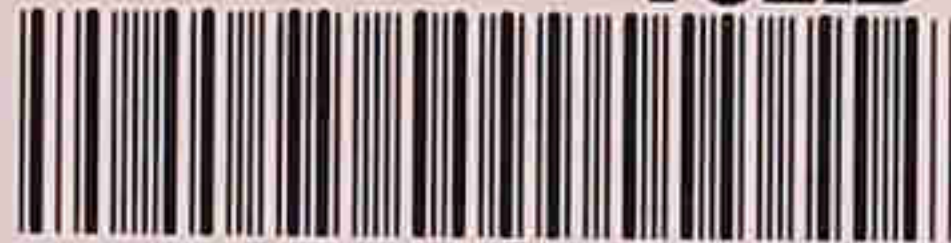

๑
21893

TULIB

3 1379 01498892 8

ตำนานสุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส

กับตำนานมโหรี

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าจอมเอื้อน รัชกาลที่ ๕ ทจว, รัตน จปร ๒, รัตน วปร ๓,

๕ ๘
เมอบเภาะ พ.ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ไสภณพิพรรฒธนากร

With the Compliment

of 30 ธ.ค. 2558

เจ้าจอมเอื้อน รัชกาลที่ ๕ ทจว, รัตน จปร ๒, วปร ๓.

ธิดาเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค)

พ.ศ. ๒๔๓๐-๒๔๓๐

คำนำ

เจ้าภาพงานศพเจ้าจอมเออนพระสนมเอกในรัชกาลที่ ๕ แจงความ
มายังราชบัณฑิตยสภา ขอให้เลือกเรื่องแจกการพิมพ์หนังสือสำหรับ
แจกในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าจอมเออนในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๐
ข้าพเจ้าเป็นผู้เลือกเรื่องหนังสือ คิดเห็นว่าหนังสืองานนั้นคงจะแจกแพร่
หลายทางฝ่ายในโดยมาก จึงได้เลือกเรื่องตำนานมโหรี ซึ่งข้าพเจ้า
แต่งอธิบายเครื่องดนตรีประสมวงซึ่งเรียกว่ามโหรี ก็ยั้งได้รวบรวม
บทสำหรับขับร้องลำนำมโหรี อีกได้แต่งขึ้นไว้แต่โบราณเป็นอันคืบมา
จนถึงบทมโหรีซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระราชนิพนธ์
ให้พิมพ์แจกในงานศพเจ้าจอมเออน

อนึ่งศพเจ้าจอมเออนจะได้พระราชทานเพลิงที่สุสานหลวง วัด
เทพศิรินทราวาส แลที่สุสานหลวงนี้แต่ก่อนมีการบำรุงรักษาอยู่ใน
หน้าที่ของกรมนคราทร พึ่งไปรต ๆ ให้โอนไปรวมอยู่ด้วยกันกับการบำรุง
รักษาวัดเทพศิรินทราวาส หน้าที่การบำรุงรักษาสุสานจึงมาตกเป็นภาระ
ของเจ้าคุณพระสาสนโสภณ เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส ท่านได้
แสดงปรารถนแก่ข้าพเจ้าถึงความประสงค์ที่จะบำรุงรักษาสุสานหลวงต่อไป
ภายหน้า ข้าพเจ้าเห็นชอบแลอนโมทนาต่อเจตนาอันดีของท่าน จึงได้
รับระแต่งเรื่องตำนานสุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาสพิมพ์ไว้ในต้นสมุด
เล่มนี้ด้วย เพื่อจะได้ทราบกันแพร่หลาย

ข

ราชบัณฑิตยสภาขออนุโมทนาคุณคุณวราศักดิ์ทักษิณานุกุลพานิช ซึ่ง
เจ้าภาพงานศพเจ้าจอมเอื้อนได้ขำเพ็ญเป็นขัตติยานมัย สงเคราะห์เข้าใน
ญาติสังคหกรรม ด้วยคุณคุณเจตนา ขอผลแห่งการกุศลนั้นจงสำเร็จแก่
ผู้มรณะโดยสมควรแก่คติอุปยัตินั้น ๆ เทอญ

ตั้ง ๒๖ พฤษภาคม

นายกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๓ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๗๐

สารบรรพ์

ตำนานสุสานหลวงวัดเทพศิรินทร์	หน้า (๑)
ว่าด้วยประเพณีทำศพในอินเดีย	,, (๑)
ว่าด้วยความต่างแห่งศพหีบแลศพโกศ	,, (๑)
ว่าด้วยประเพณีปลงพระศพในกรุงรัตนโกสินทร์	,, (๓)
ว่าด้วยการทำเมรุแลโรงธัม	,, (๓)
ว่าด้วยการทำเมรุแลโรงธัมครั้งรัชกาลที่ ๓ แลรัชกาลที่ ๓	,, (๕)
ว่าด้วยการทำเมรุแลโรงธัมครั้งรัชกาลที่ ๕ แลรัชกาลที่ ๕	,, (๕)
ว่าด้วยพระราชดำริห์ทรงสร้างสุสานหลวง วัดเทพศิรินทร์	,, (๖)
ว่าด้วยการขอพระบรมราชานุญาตปลงศพที่สุสานหลวง วัดเทพศิรินทร์	,, (๗)
ว่าด้วยอนุสาวรีย์ที่ผู้สร้างถวายในสุสานหลวง วัดเทพศิรินทร์	,, (๗)
ว่าด้วยการดูแลรักษาสุสานหลวงวัดเทพศิรินทร์	,, (๘)
ว่าด้วยพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ โอนสุสาน หลวงอยู่ในการดูแลของวัด	,, (๑๐)
อธิบายเรื่องมโหรี	๑
เพลงยาวตำรามโหรี	,, ๓๘
เพลงยาวไหว้ครุมนโหรี	,, ๒๓

บทมโหรีเรื่อง

บทมโหรีเรื่องพระรถเสน	หน้า ๒๓
บทมโหรีเรื่องกากี	” ๒๗
บทมโหรีเรื่องอิเหนา	” ๓๘
บทมโหรีเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนางลอย	” ๔๘
บทมโหรีเรื่องรามเกียรติ์ ตอนอินทรชิตแผลงศรนาศ	” ๕๓
บทมโหรีเรื่องรามเกียรติ์ ตอนอินทรชิตแผลงศรพหมาสตร์	” ๖๓

บทมโหรีเกร็ด

บทมโหรีโบราณ	
บทมโหรีพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าฟ้า	
กรมพระยาอำราชพรบัณฑิตย์	” ๘๖
บทมโหรีพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕	” ๘๘
บทสรรเสริญพระบารมี	” ๘๒

ตำนานสุสานหลวง

สุสานหลวง^๑ ทวัดเทพศิรินทราวาส เป็นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว^๒ ทรงสถาปนาขึ้น ด้วยทรงพระราชดำริ^๓ที่จะแก้ไขความลำบากในการปลงศพผู้มัยัน^๔ คาคัก^๕ คี^๖ ต่างกัน ก่อนพรรณนากระแสพระราชดำริ^๗ ควรจะกล่าวถึงประเพณีการปลงศพในประเทศสยาม^๘ ให้ทราบเสียก่อน วิธีการปลงศพ^๙ ไทยเราทำกัน ดุเหมือนจะทำตามแบบแผนซึ่งชาวอินเดียนำมาสอนแต่โบราณ^{๑๐} แต่พึงสังเกตเห็นได้ว่ามีเป็น ๒ คคี^{๑๑} ต่างกัน คือเป็นคคีทางพระพุทธศาสนาใช้หีบใส่ศพแลเมื่อเผาแล้วเอาอัฐิ^{๑๒} ชาติ^{๑๓} ผั่งไว้ ในสถูปสถานอย่าง ๓ คคีทางศาสนาพราหมณ์ใช้โกษ^{๑๔} ฐู^{๑๕} ใส่ศพ แลเมื่อเผาแล้วเอาอัฐิ^{๑๖} ชาติ^{๑๗} ลอยทิ้งน้ำอย่าง ๓ ชั้น^{๑๘} เค็มเห็นจะใช้คคีทางพระพุทธศาสนาด้วยกันหมด ภายหลังจึงได้คคีทางศาสนาพราหมณ์เข้ามาจากเมืองขอม แต่ใช้ฉะเพาะพระศพพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านายชั้นสูงเท่านั้น ด้วยคคีของพวกพราหมณ์^{๑๙} ถือว่า พระเจ้าแผ่นดินเป็นพระอิศวรหรือพระนารายณ์^{๒๐} แห่งภาคลงมาบำรุงโลก เจ้านายซึ่งเป็นพระราชบุตรแลพระราชธิดาก็เป็นเทพบุตรแลเทพธิดา เมื่อสิ้นชาติในโลกนี้แล้ว ย่อมกลับไปอยู่ในสวรรค์^{๒๑} เทวโลกอย่างเต็ม เพราะเหตุนี้^{๒๒} ถือว่าพระเจ้าแผ่นดินแลเจ้านายกลับไปเป็นเทวดาตั้งแต่เวลาสิ้นพระชนม์ชีพ^{๒๓} จึงแต่งพระศพเป็นเทวดา

(๒)

ประเพณีที่ใส่โกษฐตั้งบนฐานแว่นฟ้า^(๑) แลเรียกที่ถวายเพลิง
พระศพว่า “เมรุ” ก็น่าจะเนื่องมาแต่คติที่ถือว่า เป็นเทวสถาน^๕ นั้นเอง
ที่เมืองขอมยังมีวัดที่ออกไปอีกชั้นหนึ่ง ไทยเราไม่ได้เอามาใช้ คือ
เมื่อถวายเพลิงพระศพแล้ว ถ้าเป็น พระศพพระเจ้าแผ่นดินสร้าง
ปราสาทปราสาทศิลาถวายทำนองสำหรับเป็นที่ประทับเวลาเสด็จลงมา
เยี่ยมมนุษยโลก ดังเช่นพระนครวัดเป็นต้น แล้วทำรูปพระเจ้า
แผ่นดินพระองค์นั้น เป็นพระอิศวรหรือพระนารายณ์ ตั้งเป็นประธาน
ถวายพระนามพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้นให้เนื่องด้วยพระเป็นเจ้าของ แล้ว
เรียกเทวรูปนั้นต่อมา ยกเป็นตัวอย่างดังเช่นที่พระนครวัดซึ่งสร้าง
ถวายพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ ทำเป็นรูปพระนารายณ์ ถวายพระ
นามว่าสมเด็จบรมพิษณุโลก ตั้งเป็นประธานในปราสาทกลาง^(๒)
ดังนี้ ประเพณีการทำศพตามคติพราหมณ์จึงมีไว้สำหรับทำศพบุคคล
ชั้นต่ำ แลในประเทศสยามมาแก้ไขประธานก็วิธีทางพระพุทธศาสนา
ซึ่งใช้เป็นประเพณีบ้านเมืองมาก่อนด้วย ขอนพึงสังเกตได้ ดังเช่น
เมื่อถวายเพลิงพระศพพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านายแล้ว แต่ก่อนมา

(๑) มีเทวสถานศิลาอยู่นอกเมืองนครธมทางด้านใต้แห่ง ๑ เรียกว่า “บักย์จากรง”
รูปสัณฐานเหมือนโกษฐตั้งบนฐานแว่นฟ้าไม่มีผิด ข้าพเจ้าได้ถ่ายรูปพิมพ์ไว้ในหนังสือ
นิราสนครวัด

(๒) รูปนั้นสูญไปเสียแล้ว ด้วยภายหลังมาแปลงพระนครวัดเป็นวัดในพระ
พุทธศาสนา แต่ฝรั่งเศสได้ขุดชั้นสุทรพบฐานที่ตั้งรูปสมเด็จบรมพิษณุโลกยังอยู่ใน
ปราสาทกลาง

พระอัฐิธาตุบรรจุไว้ในสถูปสถาน ส่วนพระอังคารเอาไปลอยน้ำดงน
และ ไบราณศพที่ใส่โกษฐูจึงมีเพียงเจ้านายซึ่งเป็นพระราชโอรสแลพระ
ราชธิดา ทวยถือว่าเป็นเทพบุตรแลเทพธิดาแย่งภาคมาดังกกล่าวมาแล้ว^(๑)
ที่ศพผู้มีขนตาค้ำกคคี่นรองจากพระราชบุตรพระราชธิดาได้ใส่โกษฐู ดัง
เช่นศพเสนาบดีเป็นต้น เป็นของเกกคชนทวยพระราชทานเป็นเกียรติยศ
พิเศษมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เพราะเรื่องตำนานเป็นดัง
กล่าวมา ประเพณีการปลงศพในประเทศสยามจึงต่างกันเป็น ๒ อย่าง
เรียกแต่โบราณว่า “พระศพ^(๒)” คือศพเจ้าซึ่งใส่โกษฐูแลสร้าง
เมรุพระราชทานเพลิงเป็นการหลวงอย่าง ๑ ต่ำกว่านั้นลงมาเรียกแต่ว่า
“ศพ” เจ้าภาพต้องสร้างโรงฉิมที่เผาแลจัดการเอง มูลเหตุแห่ง
การปลงศพผู้มีขนตาค้ำกคคี่ สันนิษฐานว่าจะเป็นดังกล่าวมา
ประเพณีการปลงพระศพเจ้านายในกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ยังต่างกัน
เป็นหลายชั้น เห็นจะมีแบบมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาแล้ว คือถ้าเป็น
เจ้านายชั้นสูงสุดเช่นสมเด็จพระเจ้าฟ้า สร้างพระเมรุทกกลางเมือง ถ้า
เป็นเจ้านายสูงชั้นรองลงมาเช่นเป็นแต่ต่างกรมผู้ใหญ่ สร้างพระเมรุ

(๑) ได้ยืมว่าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ก่อนรัชกาลที่ ๔ พระศพพระองค์เจ้า
วังหน้าก็ยังใส่หีบ ได้พระราชทานโกษฐูแต่ที่เป็นต่างกรม

(๒) ขอนี้มีปรากฏในหนังสือพระราชพงสาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเล่ม ๒
หน้า ๒๔๐ ในรัชกาลพระเจ้าบรมโกษฐูว่า เมื่อเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ถึงอสัญกรรม
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกว่า “พระศพ” ก็หมายความว่าให้เป็นอย่างศพเจ้านั่นเอง

ทวคแต่ตัวเมรุทำฝาแฝงไม้อย่างพระเมรุกลางเมือง ถ้าเป็นเจ้านาย
 ชั้นสามัญ สร้างพระเมรุทวคตัวพระเมรุเป็นแต่หุ้มผ้าขาว ส่วน
 ศพขุนนางนั้นโรงธมทเผาต้องสร้างทวคแลทำไ้แต่หุ้มผ้าขาว แต่จะทำ
 ขนาดใหญ่หรือเล็กแล้วแต่ขันตาคักกคหรือกำลังของเจ้าภาพ (๑) แต่กการ
 ปลงศพผู้มขันตาคักกคนั้น นอกจากเมรุหรือโรงธมทเผา ยังต้องมี
 เครื่องประกอบซึ่งต้องสร้างอีกหลายอย่าง เป็นต้นว่าโรงธรรม โรงทาน
 โรงครัว แลศาลาทพักของเจ้าภาพ ตลอดจนโรงเครื่องมโหรีศพ
 แลร้านคอกไม้ไฟ ส่วนต้องสร้างขึ้นสำหรับใช้เพียงคราวเดียวแล้วรอ
 จึงเป็นการเปลืองแลลำบากในเรื่องงานปลงอยู่เป็นอันมาก ทงทเป็นงาน
 หลวงแลงานที่ผู้อื่นเป็นเจ้าภาพ ปรากฏว่าในรัชกาลที่ ๑ เมื่อพระบาท
 สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสร้างวัดสุวรรณารามที่คลองบางกอก
 น้อย ทรงพระราชดำริหคขสมเด็จพระอนชธาธิราช กรมพระราชวังบวร
 มหาสุรสิงหนาท จะแก้ไขความลำบากแลทสิ้นเปลืองในการปลงศพ
 ผู้มขันตาคักกค กรมพระราชวังบวร ๗ จึงทรงริบสร้างสถานที่สำหรับ
 ปลงศพให้เป็นของถาวร (ซึ่งมักเรียกกันเป็นสามัญว่าเมรุปูน) ขึ้น
 ที่วัดสุวรรณาราม เป็นของถวาช่วยในการที่ทรงสร้างพระอารามนั้น
 มีทงเมรุแลเครื่องประกอบทุกอย่างล้วนก่ออิฐถือปูน (๒) เป็นของถาวร
 ทงสิ้น สันนิษฐานว่าเมื่อแรกสร้างเมรุปูนขึ้นนั้น พระศพเจ้านาย

(๑) ที่เผาศพมาเรียกกันเป็นสามัญตามรูปมียอดแหลมเรียกว่าเมรุ มีแต่หลังคาเป็น
 จอมเรียกว่าโรงธม หลังคาแบนเรียกว่าปะรำ
 (๒) เมรุปูนที่วัดสุวรรณารามชำรุดทรุดโทรมทั้งร้างมาช้านานเดี๋ยวนรือเสียหมดแล้ว

ถ้าไม่สูงศักดิ์ถึงสร้างพระเมรุกลางเมือง ก็เห็นจะพระราชทานเพลิงใน
 เมรุปูนโดยมาก ส่วนศพขุนนางก็คงจะเผาในเมรุปูนไต่แต่ที่ไต่รับ
 พระราชทานพระราชานุญาตพิเศษ ต่อมาถึงรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระ
 พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้สร้างเมรุปูนมีเครื่องประกอบพร้อม
 คึงกล่าวมาชนทวศอรุณราชวรารามกับทวศสระเกศอีก ๒ แห่ง เมรุปูน
 ทวศสระเกศนั้น สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติเมื่อยังเป็นที่
 พระยาศรีพิพัฒน์เป็นนายงาน มีสิ่งซึ่งก่อสร้างบริบูรณ์ยิ่งกว่าแห่งอื่น
 มีทั้งเมรุใหญ่สำหรับปลงศพผู้มีขนดาศักดิ์สูง แลโรงธมสำหรับปลงศพ
 บุคคลชั้นคฤหบดี ฝีมือทำก็ประณีตยิ่งกว่าเมรุปูนทวศอรุณฯ และ
 ทวศสุวรรณาราม แต่เมรุปูนทั้ง ๓ แห่งซึ่งกล่าวมา มิได้จัดการ
 บำรุงรักษาต่อมาตามสมควร และศพซึ่งปลงในเมรุปูนก็ต่ำศักดิ์ลง
 เป็นอันคืบมา จนมีตองขอพระราชทานพระราชานุญาตเป็นพิเศษ ครั้น
 จำเนียรกาลนานมาการปลงศพในเมรุปูนก็เกิดเป็นทรงเกยงของเจ้าภาพ
 ชั้นขนดาศักดิ์สูง จึงมักปลุกเมรุหรือโรงธมชนปลงศพที่หน้าเมรุ
 ปูน คงใช้แต่เครื่องประกอบอย่างอื่นซึ่งสร้างไว้เป็นของถาวร ครั้น
 เมื่อเมรุปูนชำรุดชด ไทรมหันกลาง ถึงรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างพระเมรุปลงพระศพเจ้านาย
 ทวศขวรนิเวศโดยมาก มาถึงรัชกาลที่ ๕ ชั้นแรกยังสร้างพระเมรุ
 หน้าเมรุปูนปลงพระศพเจ้านายทวศอรุณฯ แลทวศสระเกศ หรือถ้า
 เป็นพระศพฝ่ายวงหน้าก็ไปปลงทวศสุวรรณารามตามแบบเก่าข้าง สร้าง

(๖)

พระเมรุทั่วทิศบริวารอย่างคร่งรัชกาลที่ ๕ ข้าง ข้างพระศพนีพระบาท
ประสังค์จะให้คล้ายกับงานพระเมรุกลางเมืองแต่ก่อน ไปรด ฯ ให้สร้าง
พระเมรุในวัดมหาธาตุ ใช้ทองสนามหลวงเป็นที่มีการมหรศพข้าง
ข้างคราวก็ย้ายไปสร้างพระเมรุทั่วทิศราชขพิภก็มีข้าง

จนมาถึงสมัยเมื่อเลิกการกะเกณฑ์ สิ่งของและแรงคนทำการหลวง
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรารถนาถึงความสิ้นเปลืองใน
เรื่องปลงพระศพเจ้านาย ก็ทรงความลำบากต่าง ๆ อันเกิดแต่รังเกียจ
เมรุปูนซึ่งได้สร้างไว้แต่ก่อน จึงทรงพระราชดำริให้สถาปนาสุสานหลวง
ชนทั่วทิศที่วัดศรีรัตนทราวาสเมื่อราว พ.ศ. ๒๔๓๖ ที่วัดเทพศิรินทราวาส
เป็นที่ไปได้สะดวกทั้งทางบกแลทางน้ำ และมีที่อยู่ทางหลังวัดเป็นส่วน
หนึ่งต่างหาก กระแสพระราชดำริให้สร้างสุสานนั้น ก็จะให้ให้มี
ที่อนตกแต่รักษาไว้ให้สะอาดอยู่เสมอ และมีสถานอื่นเป็นเครื่องประกอบ
การเมรุซึ่งจำเป็นจะต้องใช้ให้ครบครัน เมื่อจะทำการปลงศพอย่าให้ต้อง
สร้างอันใดใหม่ เว้นไว้แต่ตัวเมรุหรือโรงฉิมอย่างเดิยวที่ที่จะต้องสร้างใหม่
เป็นของทำชั่วคราว ให้ปลูกสร้างไปตามสมควรแก่ชนยศศักดิ์หรือความ
พอใจของเจ้าภาพ ไม่ให้มีขอรังเกียจเหมือนกันขเมรุปูน ด้วยมี
พระราชประสงค์จะให้ปลงศพที่สุสานนี้ได้ทุกชั้นชั้นตาศักดิ์ สดแต่ได้
รับพระราชทานพระบรมราชาอนุญาตพิเศษเป็นสำคัญ ที่สุสานหลวงนี้ได้
ไปรด ฯ ให้ทำการปลงพระศพพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอศรียาภรณ์
เมื่อ ร.ศ. ๑๓๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗) เป็นปฐม แลครั้งนั้นทรงสร้างที่ทั้ง

พระศัพเป็นพลับพลาของถาวร พระราชทานนามว่า “พลับพลา
อิศริยาภรณ์” สำหรับจะไว้ใช้เป็นที่ประทับเมื่อเสด็จไปพระราชทาน
เพลิงศพงานอื่นต่อไป ต่อมาถึง ร.ศ. ๑๓๔ (พ.ศ. ๒๔๓๘) พระราชทาน
เพลิงพระศพพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงวิมลนาคนพิสัยครั้งที่ ๑
แต่นั้นมาการปลงศพอื่นเป็นงานหลวง เช่นพระศพเจ้านาย ซึ่งมีไว้ทำ
พระเมรุที่ท้องสนามหลวงหรือทำที่อื่นเทียบด้วยท้องสนามหลวง ก็มัก
ทำที่สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาสโดยมาก

ส่วนงานศพซึ่งผู้อื่นเป็นเจ้าของนั้น ถ้าราชบัณฑิตยสถานอนุญาต
แลทรงพระราชดำริเห็นสมควร ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระ
ราชทานพระบรมราชานุญาตพิเศษให้ปลงที่สุสานหลวงได้ ไม่เลือกด้วย
ชั้นยศศักดิ์ มีตั้งแต่ศพเจ้าพระยามาจนศพคฤหบดี จะยกเป็น
ตัวอย่างในต้นแต่บางราย ซึ่งเจ้าภาพได้สร้างสิ่งถาวรถวายไว้ในที่
สุสานหลวง คือ :-

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ข้าพเจ้า
ปลงศพหม่อมเจ้าชายอิทธิดำรงผู้เป็นบุตร ได้สร้างศาลาเป็นที่มณฑล
แลทำบุญถวายหลัง ๑ พระราชทานนามว่า “ศาลาดำรงธรรม”

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ ปลงศพเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ดำรง เจ้าภาพ
ได้สร้างศาลาเป็นที่ตั้งเครื่องไทยธรรมถวายเป็นคู่กับศาลาดำรงธรรม
หลัง ๑ พระราชทานนามว่า “ศาลาบำเพ็ญทาน”

(๘)

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ งานพระศัพพะเจ้าราชวรวงศธอ พระองค์เจ้า
นิเวศ เจ้าภาพสร้างศาลาทพักผ่ายหน้าถวายเป็นหลัง ๑ พระราชทาน
นามว่า “ศาลาอุทิศนิเวศ”

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ งานศัพพะเจ้าจอมมารดาขั้วรัชกาลที่ ๔ เจ้าภาพ
สร้างศาลาทพักผ่ายในถวายเป็นคูกัยศาลาอุทิศนิเวศหลัง ๑ พระราชทาน
นามว่า “ศาลาอุเทศปฐม”

ต่อมาเมื่องานศัพพะยาอิศรานภาพ (เอี่ยม ขุนนาค) เจ้าภาพ
สร้างสามสร้างถวายเป็น ๑ เมื่องานศัพพะยาราชสงคราม (ทัต
หงสกุล) เจ้าภาพสร้างสามสร้างถวายเป็นอีกตอน ๑ ต่อกัน แล้ว
ไปรต ฯ ให้สร้างหอพระสวดพระอภิธรรมชั้นหลัง ๑ ด้วยใช้เงินอุทิศ
ทำบุญในงานพระศัพพะเจ้าน้องนางธอ พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัญญา
แลพระองค์เจ้าประพาฬรัศมี

ส่วนประตูแลรั้วเหล็กกรอบบริเวณกบตั้งถนนหนทาง แลแต่งลาน
ที่ในสุสานหลวงเป็นของหลวงทรงสร้างทั้งสิ้น เรืองตำนานของสิ่งซึ่ง
สร้างไว้ในสุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาสมีดังแสดงมานี้

นอกจากสร้างเครื่องประกอบทกล่าวมา โดยเฉพะในเวลาต่อมา
เมื่อมีเครื่องประกอบบริบูรณ์แล้ว เจ้าภาพงานศัพพะอนันตคาซึ่งไทรย
พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ปลงที่สุสานหลวงได้ถวายเป็นตัวเงิน
ช่วยในการบำรุงรักษาสุสานหลวง เป็นจำนวนมากข้างน้อยข้างทุกราย
ที่จะเว้นหามิได้

สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาสดีกว่าที่ปลงศพแห่งอื่น ด้วยเป็นที่
 ใกล้เคียงไปมาได้สะดวกทั้งทางบกแลทางน้ำอย่าง ๑ เป็นที่อันบุคคลทุกชั้น
 ชั้นตาศักดิ์ก็ไปช่วยงานได้ไม่ขัดข้องอย่าง ๑ เป็นที่สะอาดสอาดปราศจาก
 ข้อควรรังเกียจความปฏิกูลในฐานะที่อย่าง ๑ แม้ปลงศพได้ทุกชั้น
 ชั้นตาศักดิ์ก็ การที่ต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตพิเศษ
 ก่อนทุกรายนั้น ย่อมเป็นข้อจำกัดให้อยู่แต่ในการศพสาธชนอันสมควร
 จะทำในสถานที่แห่งเดียวกันได้อย่าง ๑ ด้วยเหตุเหล่านี้ที่สุสานหลวง
 วัดเทพศิรินทราวาสจึงเป็นที่ทำการศพของหลวงโดยมาก แลเป็นที่ยินดี
 ของเจ้าภาพงานศพซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ปลงศพ
 ณที่สุสานหลวงนี้ การดูแลรักษาที่สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส เติม
 เป็นพนักงานของกระทรวงโยธาธิการ เพราะสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง
 ได้มีพระราชดำรัสสั่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ เมื่อยัง
 เสด็จดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงนั้นเป็นผู้รับสั่งสถาปนาที่สุสานหลวง
 ชื่อซึ่งโปรดฯ ให้เรียกว่า "สุสาน" นั้น เพราะทรงพระราชดำริเห็นว่า
 จะเรียกอย่างอื่น เช่นเรียกว่าที่เมรุหรือที่อื่นใดอันซึ่งใช้กันอยู่ ไม่ตรง
 กับพระราชดำริห์ในการสร้าง จึงโปรดฯ ให้เอาคำขาลี้ว่า "สุสาน"
 อันแปลความว่าที่ปลงศพมาเรียก ได้จัดการสุสานหลวงตามกระแส
 พระราชดำริห์มาตลอดรัชกาลที่ ๕ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๖ หน้าที่การบำรุง
 รักษาสุสานหลวงย้ายไปอยู่ในกรมนคราทร ที่สุสานหลวงก็เป็นแต่ทำ
 การศพหลวงเป็นพน ศพซึ่งผู้อื่นเป็นเจ้าของนาน ๆ จะมีสักครั้ง ๑ ทุน

ที่สำหรับบำรุงรักษาก็ร่อยหรอหมดไป มาถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ทรง
พระราชดำริเห็นว่า ที่สุสานหลวงก็เป็นส่วนหนึ่งในวัดเทพศิรินทราวาส
ถ้าโอนการบำรุงรักษาสุสานหลวงไปไว้ก็ยกการบำรุงรักษาพระอารามด้วย
กันจะเรียบร้อยดีกว่าอย่างแต่ก่อน จึงโปรดฯ ให้ โอนไปแต่เมื่อ
ณวันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๕ หน้าที่การบำรุงรักษาสุสาน
หลวงเกี่ยวเนื่องจึงเป็นพนักงานของเจ้าคุณพระสาสนโสภณเจ้าอาวาสวัดเทพ
ศิรินทราวาส ท่านปรารถนาว่าการซึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระ
ราชดำริให้สถาปนาที่สุสานหลวงขึ้นไว้คงได้กล่าวมาเป็นการสมควรยิ่งนัก
ที่จะจัดบำรุงรักษาสุสานหลวงต่อไป จะเป็นอย่างไรก็ไม่ควรทำให้คงอยู่
ตามกระแสพระราชดำริของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ท่านได้แจ้งความ
ดำริให้แลปรารถนาถึงถาวรสถานต่าง ๆ ที่ในสุสานซึ่งชำรุดชุกโทรมอยู่มาก
บ้างน้อยบ้างแก่ผู้ซึ่งได้สร้างถวายไว้แต่เดิม ต่างก็ยินดีอนุโมทนาวิงจะ
ปฏิสังขรณ์ให้คืนดีแทบทุกรายแล้ว ท่านจึงปรารถนาความอีกข้อ ๑ ว่า
ควรจะต้องกองทุนขึ้นไว้สำหรับบำรุงรักษาสุสานหลวงคล้ายกับบุญนิธิอย่าง ๑
แล้วแต่ผู้ใดจะศรัทธาบริจาคทรัพย์ช่วยอุดหนุนการนั้น จะเป็นเจ้าภาพ
งานศพซึ่งทำที่สุสานหลวงก็ดี หรือผู้ซึ่งประสงค์จะช่วยงานศพซึ่งทำที่
สุสานหลวงก็ดี หรือแม้เป็นผู้อื่นแลมีเจตนาด้วยประการอย่างอื่นก็ดี
ให้มีโอกาสบริจาคทรัพย์เพิ่มในกองทุนนั้นได้มากแลน้อยตามศรัทธา
การบำรุงรักษาที่สุสานหลวงก็จะเป็นประโยชน์ไพบุลย์ สมกับพระราช

(๓๑)

ประสงค์ของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมั่งคั่งถาวรสืบไป ข้าพเจ้าเห็น
ชอบด้วยตามความคำร่ำของเจ้าคุณพระสาสนโสภณ จึงได้รีบแต่ง
ตำนานเรื่องสุสานหลวงพิมพ์ไว้ให้ทราบกันแพร่หลาย แลหวังใจว่า
เจ้าคุณพระสาสนโสภณจะได้ รับความช่วยเหลือออกหนุนสมประสงค์ทุก
ประการ

ฉ.

อธิบายตำนานมโหรี

มโหรีเป็นดนตรีประสมวง ซึ่งผู้หญิงเล่นมาแต่โบราณ ทราบว่า
เดิมมโหรีวงหนึ่งมีแต่คนเลี้ยงสำหรับขบร้องลำนนำแลตักลับพวงให้จังหวะ
คน ๑ คนสีซอสามสายคน ๑ คนคักกระเจียบคน ๑ แลคนตีโทนคน ๑
รวมเป็น ๔ คนด้วยกัน.

ต้นเดิมของมโหรีจะมาแต่ไหน มีเค้าเงื่อนปรากฏอยู่ในคำไหว้ครู
ทบูชาเบญจคีขรแลคนฉรรพ ขอนส่อให้เห็นว่าคนตำรามามากินเคียด
แต่ลักษณะที่ประสมวงมโหรีเป็น ๔ คนดังกล่าวนั้น ดูเหมือนจะเอาวิธี
ขบร้องของเดิม ๒ อย่างมาปรุงประสมกัน คือขบไม้อย่าง ๑ บรรเลงพิณ
อย่าง ๑ ขบไม้เป็นดนตรีประสมวงผู้ชายเล่น (ยังเล่นในงานสมโภช
ชั้นสูง เช่นในพระราชพิธีฉัตรมงคล เป็นต้น อย่างนี้ขบขบนั้น) มีคน
ขบร้องลำนนำคน ๑ คนสีซอสามสายคน ๑ คนโกวขบฆ้องให้จังหวะ
คน ๑ รวมเป็น ๓ คน การบรรเลงพิณนั้นปรากฏแต่ในหนังสือเก่า
เช่นเรื่องกากี ที่คนฉรรพคักพิณเยี่ยพระยาครุฑนั้น เป็นต้น เป็นดนตรี
เล่นคนเดียว คักพิณด้วยขบร้องบรรเลงไปด้วย เพราะมโหรีมีเครื่อง
ขบไม้ครบหมด เป็นแต่เปลี่ยนขบฆ้องเป็นโทน แลมีกระเจียบขึ้นมา
แต่พิณ จึงเห็นว่าเดิมคงเอาการเล่นดนตรี ๒ อย่างนั้นประสมกันจึงเกิด
เป็นมโหรี แต่คำที่เรียกว่า “มโหรี” จะมาแต่ภาษาไทย แลมูลศัพท์
จะหมายความว่ากระไร ได้มีผู้ค้นหากันมาแต่ก่อนยังหาได้ความไม่.

รูปภาพพวกมโหรีมีเขียนไว้แต่โบราณยังปรากฏอยู่หลายแห่ง มัก
 มีในลายทองเขียนคู่หนึ่งสองเป็นต้น สิ่งเกศาคือเขียนชั้นตอนปลายสมัย
 เมื่อกองศรีอยุธยาเป็นราชธานี มโหรีมีคนเข้าชลุ่ยแลคนตีรำมาเพิ่ม
 ซ้ำอีก ๒ คน แลมีคำผู้เล่าเล่าว่า ราวเมื่อในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตน
 โกสินทร์นี้ เพิ่มระนาดไม้ก็ยระนาดแก้ว (๑) ซ้ำอีก ๒ สิ่ง มโหรีวงหนึ่ง
 จึงเป็น ๘ คนด้วยกัน ต่อมาเห็นจะเป็นในรัชกาลที่ ๒ เพิ่มจะเข้เข้าใน
 เครื่องมโหรีอีกอย่าง ๑ แลเริ่มใช้ฆ้องวงแทนระนาดแก้ว จะเข้แลฆ้องวง
 ๒ สิ่งนี้ เดิมเป็นเครื่องดนตรีของมอญ เล่ากันว่าเมื่อแรกเอาฆ้องวงมา
 ใช้ในเครื่องมโหรีเกิดลำบาก ด้วยเรือนฆ้องวงมอญงอนสูงขึ้นไปทั้ง
 ๒ ข้าง ผู้หญิงไทยห่มผ้าสไบเฉียง จะยกแขนตีฆ้องให้ถึงลูกสูงผ้าห่ม
 เบ็ดไม่มีติด จึงได้แกวเรือนฆ้องลงให้ราบอย่างทุกวันนี้ จึงแลฉาย
 ๒ สิ่งนี้ ว่าเดิมเป็นเครื่องขบพาทย์ ฟังเอามาใช้ในเครื่องมโหรีชั้นหลังต่อ
 มาอีก เครื่องอย่างอื่นนอกจากที่ใดกล่าวมา เช่นระนาดทุ้ม ระนาดทอง
 ระนาดเหล็กกติก ฆ้องวงเล็กกติก เป็นของคิดขึ้นใหม่ในกรุงเทพฯ
 สำหรับขบพาทย์ ซอด้วงแลซออู้ก็เป็นของสำหรับเล่นดนตรีอีกประเภท
 หนึ่ง ซึ่งจะกล่าวต่อไปข้างหน้า แลจึงเลยเอามาใช้ในเครื่องมโหรี
 ราวเมื่อในรัชกาลที่ ๕ แต่ก่อนนั้นหาได้ใช้ไม่

บทที่แต่งสำหรับขบร้องมโหรีนั้น กำหนดเป็น ๒ อย่าง เป็นบท
 เกว็ดสำหรับให้ขบร้องเข้าเพลงมโหรี เช่นร้องเพลงต๋ายเป็นต้น คือแต่ง

(๑) มีผู้ชำนาญดนตรีบางคน คิดเห็นว่าระนาดแก้วนั้น ขรอบเดิมจะเป็นแต่คำเรียก
 ระนาดไม้อย่างเล็กที่มโหรีเล่น มีผู้เอาชื่อมาคิดทำระนาดด้วยแก้วจริง ๆ ขนในชั้นหลัง
 ระนาดแก้วจึงมิได้เป็นของใช้กันเป็นสามัญ ด้วยเสียงไม่เพราะ

เอาเพลงเป็นหลักของบทอย่าง ๑ อีกอย่าง ๑ เป็นบทเรื่องสำหรับให้ขับร้องเป็นเรื่องติดต่อกันไป (ทำนองอย่างเล่นละคร) เลือกเพลงต่าง ๆ มาร้องให้เข้ากับบท คือเอาบทเป็นหลักของเพลงกลับกันกับอย่างก่อน บทมโหรีชั้นเก่ามักแต่งเป็นกาพย์ มาชั้นหลังราวตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงได้แต่งเป็นกลอนแปด ที่ยังแต่งเป็นกาพย์ให้เข้ากับเพลงร้องก็มี แต่มีน้อยไม่เป็นสามัญเหมือนกลอนแปด.

เพลงมโหรีที่แต่งไว้แต่ก่อนมีมากกว่ามาก แต่ที่มโหรีปรากฏอยู่ในตำราฉบับในหอพระสมุดฯ (๑) ก็เกือบถึง ๒๐๐ เพลง แลเพลงมโหรีนั้นเป็น ๒ อย่าง อย่าง ๑ เรียกว่า “ เพลงตบ ” คือเอาเพลงหลาย ๆ เพลงต่อกันไว้เป็นตบ แล้วเรียกชื่อเป็นเรื่องต่าง ๆ เช่นตบหนึ่งเรียกว่า “ เรื่องพระนคร ” มีเพลงต่าง ๆ ๓ เพลง แลอีกตบหนึ่งมี ๕ เพลง เรียกชื่อว่า “ นางให้ ” ฉะนั้นเป็นต้น มีอีกชื่อเพลงต้นตบเรียกเป็นชื่อเรื่อง อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า “ เพลงเกร็ด ” คือบรรดาเพลงที่มีทำนองเอาเข้าตบ นับเป็นเพลงเกร็ดนอกเรื่อง เพลงตบสำหรับทำมโหรีที่เวลายาว มีให้ต้องทำเพลงเดี่ยวช้าชากหลายเที่ยว พอขอกว่าทำเรื่องนั้น ก็รู้ไว้ว่าจะทำเพลงใด ๆ ไปจนตลอดเรื่อง เพลงเกร็ดนั้นสำหรับทำเวลาสั้น คือทำเมื่อจะฟังแต่เฉพาะเพลงฤาจะเพาะบทร้องผิดกันดังนี้ แต่เพลงต่าง ๆ ที่อยู่ในตบ จะถอนเอาไปร้องเป็นเพลงเกร็ดก็ได้ ไม่ขัดข้องอันใด

(๑) ตำราต้นฉบับที่หอพระสมุดฯ ได้มา เป็นลายมือเขียนครั้งรัชกาลที่ ๓

ข้อเพลงมโหรีของเก่ามีอยู่ในตำรามาก ถ้าไม่พิมพ์รักษาไว้ก็
จะสูญเสีย จึงได้คัดมาพิมพ์ไว้ต่อไปนี้ ถ้าท่านผู้ใดไม่พอใจจะอ่านก็ขอ
ให้พลิกข้ามไปเสีย

ตำราเพลงมโหรี

เพลงขับสำหรับไหว้ครูข้างเย็น

- ๑ เนียรป่าตี
- ๒ ชมพูนท
- ๓ ทองแก่น้ำ
- ๔ ทองย้อย
- ๕ ทองพราย
- ๖ ทองสระ
- ๗ ทองสรหม

เพลงขับสำหรับไหว้ครูข้างเช้า

- ๑ โฉลกแรก
- ๒ ลอยชายเข้าวัง
- ๓ อักษรโฉลก
- ๔ วิศาลโฉลก
- ๕ มหาวิศาลโฉลก

๕

- ๖ พราหมณ์เข้าโสต
- ๗ โยคีโยนแก้ว

เพลงขับเรื่องพระนคร

- ๑ พระนคร
- ๒ ลำไย
- ๓ ถอยหลังเข้าคลอง

เพลงขับเรื่องนางไห้

- ๑ นางไห้
- ๒ ชมทะเล
- ๓ ลมพัดชายเขา
- ๔ คำหวาน
- ๕ เข้าหลุม

เพลงขับเรื่องนางกราย

- ๑ นางกราย
- ๒ นางเยื้อง
- ๓ สร้อยตำนาน
- ๔ นาคเกี่ยวพระสุเมรุ
- ๕ พระรามตามกวาง

- ๖ พระราม (คน) นคร
- ๗ พระรามเดินดง

เพลงขับเรื่องอรุณ

- ๑ อรุณ
- ๒ สร้อยสน
- ๓ มลากานาทอง (อีกตำราหนึ่งเรียกเล่าซอ)
- ๔ ตลุ้มโปง
- ๕ อาถรรพ
- ๖ ค้ออาถรรพ (อีกตำราหนึ่งเรียก อาถรรพส์)
(อีกตำราหนึ่งมีเพลงที่ ๗ เรียกว่าอาถรรพแปด)

เพลงขับเรื่องอรชร

- ๑ อรชร
- ๒ ค้ออรชร (อีกตำราหนึ่งไม่มี)
- ๓ สายสมร
- ๔ ประตงโศก
- ๕ ประตงพิน
- ๖ ประตงเรอข (อีกตำราหนึ่งไม่มี)
- ๗ ประตงละคร (อีกตำราหนึ่งไม่มี)
- ๘ ประตงหวน

เพลงขับเรื่องพระทอง

- ๑ พระทอง
- ๒ คู่พระทอง
- ๓ ตัดตัด
- ๔ คู่ตัดตัด
- ๕ นกร้อน (แต่ ๕ จน ๘ อีกทำราหนึ่งไม่มี)
- ๖ ลีลากระทุ่ม
- ๗ คู่ลีลากระทุ่ม
- ๘ โถ้
- ๙ ระบายเทศ

เพลงขับเรื่องทำขวัญ

- ๑ มอญแปลง
- ๒ สรรเสริญพระจันทร์
- ๓ มหาไชย
- ๔ มโนห์ราโศก
- ๕ ราโค
- ๖ เหวา
- ๗ หงส์ไช้คอกบัว

เพลงขับเรื่องเขนง

- ๑ เขนง (เพลงขับนอกรำราห์หนึ่งว่า
- ๒ ชักน้ำ ๑ เขนง
- ๓ ชักกระแจะ ๒ กระทงเขี้ยว
- ๔ โต้เล่นแก้ว ๓ ขอมแปลง
- ๕ หนุ่มน้อย ๔ มอญเล็ก)
- ๖ ระวังระไว

เพลงขับเรื่องสระบรูหรง

- ๑ สระบรูหรง
- ๒ กระระนะ
- ๓ นางบรูหรง
- ๔ มลากาเสี่ยเมือง
- ๕ มลายูหวน
- ๖ กุ่มลายูหวน
- ๗ แสนพิลาปน้อย
- ๘ แสนพิลาปใหญ่
- ๙ สมิงทองไทย
- ๑๐ สมิงทองแขก
- ๑๑ สมิงทองมอญ
- ๑๒ เพื่อนนอนน้อย

- ๓๓ เพื่อนนอนใหญ่
 ๓๔ นกกระชอกต้องกระเชอ
 ๓๕ ดอกไม้ไทร
 ๓๖ ดอกไม้ตำนี้
 ๓๗ นาค้างควันตก
 ๓๘ นาค้างควันออก

เพลงขับเรื่องดอกไม้

- ๑ ดอกไม้
 ๒ ดอกไม้ไทร
 ๓ ดอกไม้พัน
 ๔ สุวรรณหงส์

เพลงขับเรื่องเกสรมาลา

- ๑ เกสรมาลา (อีกตำราหนึ่งว่า สุวรรณมาลา)
 ๒ ก้านดอก
 ๓ สละสรหม
 ๔ นางนาคใหญ่
-

เพลงขับเรื่องบังใบ

- ๑ บังใบ
- ๒ แฝงใบโอด
- ๓ แฝงใบพิน (อีกตำราหนึ่งไม่มี)

เรื่องถอนสมอ

(อีกตำราหนึ่งรวมตบนิ้ว ในเรื่องบังใบ)

๑ ฝรั่งถอนสมอ

๒ ค่ถอนสมอ

๓ ข้าย่น

๔ ค่ข้าย่น

๕ แยกสวน

๖ แยกกินเข้า

๗ ยาเมาเล

๘ สิงขน้อย

๙ สิงขใหญ่

เพลงขับเรื่องพัดชา

(อีกตำราหนึ่งตบนิ้วไม่มี)

๑ พัดชา

๒ ค่พัดชา

เพลงขับเรื่องนางนาค

- ๑ นางนาคน้อย
- ๒ คือนางนาค
- ๓ นกร่อน

เพลงขับเรื่องม้าย่อง

(อีกตำราหนึ่งรวมตบนิ้วไว้ในตบนางนาค)

- ๑ ม้าย่อง
- ๒ ม้ารำ
- ๓ พิณน้ำทอง (อีกตำราหนึ่งว่าอรรชรดี)

เพลงขับเรื่องพระนเรศวร

- ๑ นเรศวรชนช้าง
- ๒ อปราชชาติคอช้าง
- ๓ พศทรากระแตก
- ๔ เชิงตะกอน
- ๕ นางรำ
- ๖ พระรามเข้าสังข

เพลงต่อไปนี้ ๒๒ ตั้บมีแต่ในอีกตำราหนึ่ง

เพลงตั้บเรื่องยักิน

- ๑ ยักินใหญ่
- ๒ ยักินเล็ก
- ๓ ยักินหน้าศพ
- ๔ ยักินยาก

เพลงตั้บเรื่องจันดิน

- ๑ จันดิน
- ๒ คัจันดิน
- ๓ ขาระขุ่น

เพลงเกร็ดนอกเรื่อง

- ๑ ศรีประเสวีฐ
- ๒ ระส่ำระสาย
- ๓ ค่ำระส่ำระสาย
- ๔ ขิงการสับท
- ๕ นางตานีร้องไห้
- ๖ ย่านเถร (อีกตำราหนึ่งเรียก โยคี)
- ๗ ล่องเรือละคร
- ๘ มคณชัย

- ๙ ยิกินแปดขท
 ๑๐ เนอมโหรี
 ๑๑ โฉลกไทยใหญ่
 ๑๒ ขำระย่นเทศ
 ๑๓ จันกิน
 ๑๔ นางขหรง
 ๑๕ ยยุน
 ๑๖ จำปาทองเทศ
 ๑๗ เนระคนโยค
 ๑๘ คเนระคนโยค
 ๑๙ พระนครเขิน

เพลงมอญ ๔๘ นอกเรื่องเพลง

- ๑ กะเวียนร้องตัวผู้
 ๒ กะเวียนร้องตัวเมีย
 ๓ แมลงภู่กลาย
 ๔ ค่ำไอยรา
 ๕ โสณ
 ๖ จอมศรี
 ๗ จอมทอง
 ๘ คุ้งคุ้ง

- ๙ หงส์ร้อน
- ๑๐ หงส์บน
- ๑๑ หงส์ลลา
- ๑๒ หงส์พอน
- ๑๓ หงส์กายแก้ว
- ๑๔ รัศมีพระจันทร์
- ๑๕ พระจันทร์ลยเหลยม
- ๑๖ นกเอี้ยงตัวผู้
- ๑๗ นกเอี้ยงตัวเมีย
- ๑๘ แมลงเม่าทองตัวผู้
- ๑๙ แมลงเม่าทองตัวเมีย
- ๒๐ เพลงทพ
- ๒๑ ทนทานทอง
- ๒๒ ลมบน
- ๒๓ น้ำไหลซอกเขา
- ๒๔ มอลม
- ๒๕ มุโล่ง
- ๒๖ มุใน
- ๒๗ มลลเอียด
- ๒๘ ทาวทองหนง
- ๒๙ กลีย่อง

- ๓๐ สามภาษา
 ๓๑ สาวน้อย
 ๓๒ แม่หม้ายสามคน
 ๓๓ เต้าทองตัวผู้
 ๓๔ เต้าทองตัวเมีย
 ๓๕ เต้าพิกไซ้
 ๓๖ ลูกตืดแม่
 ๓๗ การระเวกตัวผู้
 ๓๘ การระเวกตัวเมีย
 ๓๙ เหราเล่นน้ำ
 ๔๐ เทพจตุ
 ๔๑ แมลงมุ่มตอก
 ๔๒ จำปาเจ็ดกลีบ
 ๔๓ งูรัตเขียต
 ๔๔ แมลงปอสยทขก
 ๔๕ เรไรร้อง
 ๔๖ กระต่ายชมจันทร์
 ๔๗ อินทรีคาบข้าง
 ๔๘ หนุมานลองเลีย
-

เพลงจีน

- ๑ จีนเก็บดอกไม้
- ๒ กรองดอกไม้
- ๓ ร้อยดอกไม้
- ๔ จีนหลวง
- ๕ นางกลีบเขาคัท
- ๖ นางลูกจากท

รวมเพลงมโหรีมีในตำรา ๑๘๗ เพลง

เพลงที่ปรากฏชื่อในตำรานี้ ได้ตามพวกกรมโหรีซึ่งแจ้งว่าทุก
วันสูญไปเสียมากแล้ว เพลงที่ไม่เคยได้ยินชื่อที่เคยก็มี เพราะ
ตำรานี้เป็นของโบราณ เห็นจะเป็นเพลงครึ่งกรุงเก่าโดยมาก

การเล่นมโหรีเมื่อครึ่งกรุงเก่าคงเล่นกันชม จึงได้มีผู้คิดผูกเพลง
มโหรีขึ้นมาดั่งปรากฏในตำรา เพราะเหตุที่ในสมัยนั้นยังมีพระราช
บัญญัติห้ามมิให้ใครมีละครผู้หญิงนอกจากของหลวง ผู้มีขนาคักกิดซึ่ง
มีสตรีเป็นบริวารจึงหัดแต่งมโหรีไว้เป็นเครื่องขำเรอที่ขานเรอ แลพาไป
เล่นดอกสร้อยสักรวาในเวลางานนักขัตฤกษ์ มาถึงชนกรุงรัตนโกสินทร์
ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ มาจนรัชกาลที่ ๓ เจ้านายแลข้าราชการผู้ใหญ่ก็มี
มโหรีกันโดยมาก ในเพลงยาวเก่า^(๑) บท ๑ กล่าวถึงมโหรีที่ขาน
เจ้าพระยาพระคลัง หน พอเห็นลักษณะการเล่นมโหรีสมัยนั้นได้ จึงคิด
มาพิมพ์ไว้พอให้เห็นเป็นอนุสาวรีย์

(๑) คือเพลงยาวเรื่องว่าความแต่งในรัชกาลที่ ๑ หอพระสมุดฯ พิมพ์เมื่อ

เจ้าพลาทางทางชวนชนหนึ่ง เรานั่งฟังเสียงทขกระเจิบย ทั้ง
 ซอรัยชัยขานประสานคี เรืองนางให้พระนคร ครั้นพระกรุณา
 จะใกล้หลับ มักให้ขียนางกราบสายสรม แล้วไปเรื่องมลายค
 เพื่อนนอน ถ้าชวนคนแล้วจึงย้อนมาทางใน มโหรน้อยนอนนพงหค
 แต่สันทคเรื่องรู้เหมือนผู้ใหญ่ (แล้วก็สั่งเสมียนรองทั้งสองไป บอก
 พระไวยว่าจำเลยมาแล้วเอย)

เข้าใจว่าการเล่นมโหรมาจับเลื่อมชาลงตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ ด้วย
 พระราชทานอนุญาตให้ ใคร ๆ มีละครผู้หญิงได้ตามชอบใจไม่ห้ามปราม
 ตั้งแต่ก่อน ผู้ที่มีสตรีเป็นบริวารไปหัดเป็นละครผู้หญิงเสียโดยมาก เมื่อ
 มีละครผู้หญิงชนแทนละครผู้ชาย การที่ผูกหัดผู้ชายเป็นโขนละครอย่าง
 แต่ก่อนก็เปลี่ยนไปเป็นบพาทย์ เกิดการนิยมเล่นบพาทย์เครื่องใหญ่
 รัชเสภา (๑) กนชนแทนมโหร มโหรผู้หญิงก็เลื่อมทราวมด้วยเหตุทั้ง ๒
 ประการที่กล่าวมา

(๑) ปรากฏในหมายรับสั่งครั้งรัชกาลที่ ๔ ว่าเมื่อบมโรง พ.ศ. ๒๓๔๘ มีการ
 บวงสรวงฉลองพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกษ์ปราสาทเมื่อเดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๑ โปรดฯ ให้ขอแรง
 บพาทย์เครื่องใหญ่ของเจ้านายแลข้าราชการเข้าไปทำบวงสรวง มีรายชื่อพิณพาทย์ในเกณฑ์
 ครั้งนั้น คือของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัววง ๑ กรมหลวงเทเวศร์วัชรินทร์วง ๑
 กรมหลวงสรรพศิลป์ปรีชาวง ๑ กรมหลวงวงศาธิราชสนิทวง ๑ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ
 วง ๑ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศวง ๑ หม่อมเจ้าประเสริฐศักดิ์วง ๑ สมเด็จพระเจ้าพระยา
 บรมมหาพิไชยญาติวง ๑ เจ้าพระยาบวรราชวง ๑ พระยามนตรีสุริยวงศ์วง ๑ พระยา
 เสนาภูเบศร์วง ๑ พระยาสุรินทรราชเสนีวง ๑ เจ้าหมื่นสรรเพชญ์วง ๑ รวม
 ทั้งสิ้น ๑๓ วงด้วยกัน บพาทย์สำหรับเล่นละครในสมัยนั้นเห็นจะยังเป็นเครื่อง ๕ จึง
 ไม่ปรากฏว่าบพาทย์เจ้าของละครเช่นกรมพระพิทักษ์เทเวศร์ ต้องเกณฑ์ในงานนี้

แต่มีมโหรีอีกอย่างหนึ่งเป็นของผู้ชายเล่น เกิดขึ้นแทนมโหรี
 ผู้หญิง คอทเรียกว่า “มโหรีเครื่องสาย” กล่าวกันว่าเริ่มมีขึ้น
 แต่ในรัชกาลที่ ๓ เติมนั้นแต่มีผู้เอาเครื่องดนตรีแปลก ๆ เช่นซอ
 สองสายอย่างจีน มาเล่นดนตรีไทย ต่อมาจึงคิดเล่นประสมวงกัน
 มีซอด้วงซออู้ จะเข้ ขลุ่ย ทำเขากย์กลองแขกเรียกว่า “กลองแขก
 เครื่องใหญ่” ครั้นมีคนชอบจึงแปลงมาเป็นมโหรี โดยเอาเครื่อง
 มโหรีเดิมมาประสม ใช้ โทนรำมณาขลุ่ยแทนกลองแขกแลขลุ่ย บางที
 ก็มีระนาดแลฆ้องวงเพิ่มเข้าด้วย จึงเรียกกันว่ามโหรีเครื่องสาย ซึ่ง
 เล่นอยู่เป็นพนในทวณัน กระทบร้องของมโหรีเครื่องสายไปเอาอย่าง
 ขลุ่ยเครื่องใหญ่ใช้ส่งลำนำอย่างเสภาเสียเป็นพน บทแลกระทบชัย
 ร้องอย่างมโหรีเดิมก็เสื่อมสูญไปทุกที่ การรวมการหอพระสมุท ๆ จึง
 พยายามรวบรวมขมมโหรีของเก่าพิมพ์รักษาไว้ในสมุดเล่มนี้ เพื่อจะ
 มีให้สาขาสืบไปเสียทีเดียว แสดวงเรื่องตำนานมโหรีสั้นเนื้อความเพียงนี้

เพลงยาวตำรามโหรี

๐ ข้าไหว้ครุชอขอค่านับ ขั้บรรสานสายสุ่หว่ายเรื่อ มโหรี
 แรกเริ่มเฉลิมเมือง บอกลงของขบขั้บรรณาน แต่บรรดาเพลงใหญ่
 ใ้รู้ชื่อ คือ โฉลกแรกเรื่อยเฉื่อยฉาน อักษรโฉลกบรรเลงลาน
 วิศาลโฉลกนั้นเป็นหลันลก มหาโฉลก, ลอยชายเข้าวัง พราหมณ์เดิน
 เข้ายังอุโบสถ โยคีโยนมณีโชติศค เจ็ดบทบอกต้นดนตรี ๆ

๒ เพลงซอทั้งสองรองวัย นัยอกเจ็ดบทกำหนดลี มีนามว่า
 เนรป่าตี กัษศรีสุวรรณ, ชมพูนท ทองแก่นำนอง, ทองย้อย ทอง
 พรายแพรวพร้อยแสงสศ ทองสระ, ทองสรรมสมมุต กุลบุตรจงจำ
 ลำนำนาน ๆ

๓ นางกรายแล้วย้าย, นางเยอ เรียงเรื่องเรี่ยร้อย
 สร้อยท่าน นาคเกี้ยวพระสเมรพาคพาน พระอวตารติดตามกวางทอง
 ราเมศออกเดินตงคอน พระรามคนนครควรสนอง เจ็ดเพลงบรรเลงลำ
 ทำนอง ที่สามต่อสองประสานกัน ๆ

๔ ขนมอญแปลงใหญ่ในขบตี สรรเสริญจันทร์สว่างสวรรค
 มหาไชยในเรื่องรำพรรณ มโนห์ราโศกอันครั้นครวญ ราโคเคียงเรียง,
 เหาหงส์ไช้ขุมา, สร้อยสงวน ยิ่งฟังยิ่งเพราะเสนาะนวล ในขบวร
 บรรเลงเพลงพอ ๆ

๕ ขังไข, แฝงไขโศกอัน ฝรั่งร้ายร้องถอนสายสมอ คู่ฝรั่ง,
 ข้าย่นขทซอ คู่ข้าย่นต่อลำคัยไป แหกสวด, แล้วแขกกินเหล้า
 อิกยามาเล, สังข์ใหญ่ สังข์น้อยร้อยเรี่ยขระเบียบใน ลีขบเจ็ดบท
 ขอกไว้ให้เงินจำ

๖ สระบุหรงรัชชขอ้าง กระระนะ, นางบุหรงเรอัยรำ มลากา
 เลียเมืองลำนำ มลายหวนซำสืบไป แล้วค่มลายหวน เสนาะนวล
 เพลงเพื่อนนอนใหญ่ เพื่อนนอนน้อย, ดอกไม้ไทร เปนลำคัยดอกไม
 ตานี้ แสนพิลาขใหญ่, พิลายน้อย น้ำค้างย้อยตวันตกเรอัยร น้ำค้าง
 ตวันออกโดยมี นกกระจอกตองทกะเบอองรอน สมิงทองไทย, รามัญ,

แขก สืบแปดเพลงแจกแจกจำสอน ประสานเสียงเพียงซอสุวรรณควอน
ที่หกขยกกลอนไม้ขี้คั้ง ๑

๑๖ เพลงเจ็ดนั้นตั้งอรชร สายสมร, ประโคง โศกโดยหวัง
ประโคงหวน, ประโคงพินพิงพิง เป็นห้าเพลงไม้ปลั่งเพลินชม ๑

๑๗ เพลงแปดนั้นสุวรรณมาลา มาก้านต่อคอก, สระสรรม
ทั้งนางนาคใหญ่ชื่นชม บรรทมเป็นเพลงแปดปอง ๑

๑๘ พระทอง, คู่พระทอง, ตักตัก คู่ตักตักจิ้งจิวเรื่องสนอง สืบท
เพราะลำทำนอง เรียงร้อยเพลงเกากล่าวกลอน ๑

๑๙ เพลงสิบนั้นเรียกคอกไม้ คอกไม้พินประไพเกสร อีกคอก
ไม้ โศกเขื่อนช้ออน สุวรรณหงส์ร้อนคึกคึกฉานต์ ๑

๒๐ นางให้, ลมพัดชายเขา เข้าหลุก, ชมทะเล, คำหวานห้าขบ
กำหนดในการ ประมาณที่สืบเอ็ดเพลงมี ๑

๒๑ อรุ่ม, สร้อยสนระคนกัน อาถัน, ตลุ้มโปง, อาถันสี่ อาถัน
แปด, เล่าซอต่อคอก เพลงที่สืบสองมีเจ็ดครบ ๑

๒๒ ยิกินใหญ่, ล่องเรือนคร แสงช่อนยิกินหน้าศพ ยิกินยาก
ซ้ำคำรบ เพลงสืบสามจบเงินใจ ๑

๒๓ สืบสี่นั้นคือพระนคร เรือยวอนลำเนียงเสียงใส อีกทั้ง
ลำนำลำไป ถอยหลังเข้าในคลองจร ๑

๒๔ เพลงสืบห้านี้มานางนาคน้อย คู่นางนาคพลอย, นกร้อน
ม้าย่อง, ม้ารำ, อรชร สืบสอนตามเรื่องเนองกัน เขนง, กะทงเขยวแสง

ขอมแปลง, มอญเล็กสลัยคน แยกออกเพลงสะเจ้กงสำคัญ เพลง
สืบทำพรพรรณขบลง ฯ

๐๖ สืบทกยกยทกำหนดช่อ คือว่าจันคินอย่าลุ่มหลง อีกคู้
จันคินโดยจง ขทขำระย่นคกงครบกระขวร จยเพลงเรื่องใหญ่แม่น
ใครเรียน อู่สำห้เพียรให้ทถถวน เพลงปลัดทำนจักไว้ตามควร
สืบทวนโดยระเบียบเรียบร้อย ฯ

๐ ศรีประเสริฐระสำระสาย เรียงรายวงแหวนรอบก้อย (๓) อังคาร,
เนระคันโยค, โยคิ, มคณ้อย นางตานีให้ละห้อยโคกา พระนครเขิน
ชัยขรวเลง ร้อยสามสืบทเจ้คเพลงพงคึกษา มโหรีมีเรื่องบูรณมา แต่
กรุงศรีอยุธยาใหญ่เอย ฯ

(เพลงยาวบทนี้สงสัยว่าเจ้าพระยาพระคลังหนแต่งครั้งรัชกาลที่ ๓)

เพลงยาวไหว้ครูมโหรี

๐ ยอกรกึ่งเกล้าขงกชเกศ ไหว้ไทเทเวศร์เป็นใหญ่ อันเรื่องรู้
ครูครอยพิณไชย สถิตในฉ้อชั้นกามา ทรงนามช่อขัญจคีชร ไทสัง
สอนสถานศิษย์ในแหล่งหล้า เป็นตำหรับขรของสืบทมา ปรากฏเกียรติใน

(๑) ในตำราอีกฉบับ ๑ หมวดนี้มีชื่อเพลง ล่องเรือละคร จำปาทองเทศ ยี่บัน
เถนอ้อย ๓ เพลง แต่เพลงแหวนรอบก้อยหาไม่มี

แผ่นดินคอน ข้าขอชลักรรรมค่านัย พระคนธรรพท้วยใจสโมสร จะคักส์
ขั้วร้องทำนองกลอน จงศรีสถภาพรทุกประการ ฯ

๐ อนึ่งข้าขอประนตบทรช พระจุลจอมจักรพรรดิมหาคาล คือ
องค์พระทรงครุฑไชยชาญ อวตารจากเกษียรสมุทมา หวังจะทรง
คัยเชิญให้เย็นยุค ทำนุกพระพุทธรศาสนา จะบำรุงผดุงแหล่งโลกา
ให้ไอฟารลาชันคษคี่ สารพัดไพลลย์พูนภพ เลิศลยภษศรียทุก
กรุงศรี มีทั้งพระเควตกรินี่ ศรีศุภลักษณเลิศอำนาจพงค์ ย่อม
ภากุทธิกฤษฏาไปทุกทิศ พระทรงอิศรภาพสูงส่ง สิทธิคักคักตั้งพระ
จกราวงค์ ตำรงทวารราชธานี ขอพระเศชเศชาภวนาถ พระบาท
ปกเกล้าเกศี่ ข้าผู้จาเวียงเวืองมโหรี ชอกรับกระเจบขรามนา โทน
ขล่ยฉิ่งฉาบระนาคหมอง ประลองเพลงขยกล่อมพร้อมหน้า ขอเจริญ
ศรีสวัสดิ์ทุกเวลา ให้ปรีชาชาญเชียวในเชิงพิณ ฯ ๑๘ คำ ฯ

เพลงยาวไหว้ครุฑทนต์ มีเค้าเงอนว่าแต่ครั้งกรุงเก่าในแผ่นดิน
สมเด็จพระเจ้าบรมโกษสุ ฤาฉินนั้กเห็นจะ (เป็นของเจ้าพระยาพระคลัง
หน) แต่ครั้งรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ ท้วยกล่าวความขอพระ
เกียรติแห่งหนึ่งว่ามีช่างเผือกพัง แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษสุได้
ช่างเผือกพังมาแต่กรุงกัมพูชาช่าง ๑ ชนระวางเป็นพระวิเชียรหัตถ์
ในรัชกาลที่ ๑ มีช่างเผือกพัง ๒ ช่าง ชนระวางเป็นพระเทพกฤษณ
พระอินทรไอยราช่าง ๑ เพลงยาวทนต์คงแต่ใน ๒ รัชกาลนั้น แต่
สงสัยว่าจะมีผู้แก้ภายหลังแห่งหนึ่ง ตรงทักกล่าวถึงเครื่องมโหรีว่า
มีหมอง ไท้สอขรูปเขียนครั้งรัชกาลที่ ๑ มโหรียังห้ามมีหมองไม่

บทมโหรีเรื่องพระรถเสน

๑ จะกล่าวเรื่องเมื่อนิราส วรรณาคือกเคว้าแสนถวิล แสน
ทเวษเวทนายพาพิน จนสุดสิ้นบุญชัพชนมาน เพราะหวังจิตต์พิศวงจง
สวาทมุ่งมาที่จะเป็นแก่นสาร ประทีพทศตยชอจริงกาล ไม่
ระวางภบาลจะจากจร (๑)

๒ ฝ่ายนางเมรีศรีสวัสดิ์ บรรทมเหนือแท่นรัตนขจรูรณ์ คาว
เคอนเลอนลขยคนธร จะไกลแสงทินกรอโณทัย พนกายชายเนตร
นฤมล มีไต้ยลพระยอกพิสมัย แสนโคกปริเทวนาใน อรไทย
ทุ่มทอกสกลกาย ให้เคือกคาลอาครภูลทเวษ ชลเนตรคลอคลอง
ลงนองสาย พलगปลกนางรำจำเวียงราย นางสนมทั้งหลายกพนคน
มิไต้ทรายเรื่องความโดยคคิ เสาวนิจงแจ้งแห่งอนสนธิ ว่าขคน
พระยอกนฤมล สถิตบนแท่นแก้วแล้วหายไป เห็นเป็นวิปริต
ผิดประหลาด ภูวนาถเยี่ยมยลไปหนไหน ฤจะว่าผ่านฟ้าเสด็จไป สถิต
ในโรงราชพาชี ประหลาดใจเมื่อจะไกลเข้ายามสอง เสียงอาซาเวิงร้อง
อຍ່องมี เอะผิดแล้วพระแก้วกัยพาชี ฤว่าหนคินหลังไปยงเมือง ๑

๓ เร็วเถิดสาวใช้ไปค้นหา แต่กัจงานนอย่าให้ฟังเพอง แม
ท้าวอยู่รู้แล้วจะชคเคอง จงยกเยองแยบคายชมายค ถ้าแม่พระไปชม
สนมใด ออย่าทำให้ท้าวไทเธอออกสุ จงเอาเหตุมาแจ้งแลตงค คันค
ขคนอย่าว่านวาย ๑

(๑) เข้าใจว่าบท ๔ คำข้างต้นนี้เป็นของแต่งเชื่อมกับบทโหรีครุ บทต่อไปเป็นบทเดิม

๑ ฝ่ายสนมนางในไต่สตัย เคารพรับพจมานคลานขยาย ออก
มาจัสรรกันมากมาย ต่างแยกย้ายรายทั่วทุกเรือนจันทร์ บ้าง
ก็จุดประทีปเทียนเทียวเวียนล่อง ทุกชั้นช่องห้องปรากฏนางสวรรค
ทงทสรทเสวยเกษจันทร์ พวกสาวสวรรคสอกล่องทุกห้องมา ประเทียข
ทั่วโรงรถชเรศ เทียวประเวศแลลออกสอกลหา สูญสิ้นพระนรินทร์
ทั้งอาชา กลยาทั้งหลายก็ตกใจ ฯ

๑ ชวนกันวิ่งวามาปรากฏครัน ประนมหัตถ์ทูลแจ้งแถลงไข
ชาคันท้วงนอกตำหนักใน ก็มีไต่พยองค์พระทรงฤทธิ ทั้งโรง
รถอัสตรกฤษชาติ เคยประพาศแต่ก่อนจรสถิต อนึ่งซึ่งอาชา
ที่ชอบชืด ก็เห็นผิดหายไปไม่พยพาน แม่นแท้ท้าวแกล้งมาลงโลม
ภิมย โคมแล้วร้างห่างสमान มาทอกทั้งมิ่งแม่อัปมาน ข้าเห็น
การเทียงตรงอย่าสงกา ฯ

๑ นางสตัยตรัยพงสนมทูล ยิงอาตุรโคกสรวอยละห้อยหา สอง
หัตถ์รนมทุมอรุา ว่าโอ้พระยอกฟ้ามิเห็นใจ อยู่หลัดหลัดซัดเลีย
ให้เมียบโหย ร้อนรอยสิ้นแรงกรรแสงให้ สรุเสียงพิลาปวังเวงใจ
สลบไปในราชเรือนจันทร์ ฯ

๑ ฝ่ายอนงค์นางท้าวทั้งสาวศรี ต่างกรรแสงโคกไม่มีขวัญ
บ้างวิ่งหายานตฤพลวัน นวคัพนพระสออรไทย บ้างเอนำมาลามา
โลรงสรง จอมอนงค์หอมชนกลบพันใด ให้ละห้อยละเหี่ยเสียน้ำใจ
ขี้มขรรโทยครวญครางทางรำพรรณ ฯ

๑ โอ้ไหนพระยอดเสน่ห็น้อง มาปกครองกรุงไกรไอศวรรย
 เมียค้อยผาสกทุกคืนวัน ประชากรกมณัฏ์ก็เปรมปราย ทั้งฝูง
 นกสนมอเนกแน่น ความแสนสุชลาเหลือหลาย ทกหม่นเมือง
 เลื่องชอฎากระหาย ขอมถวายอภิวาทวันทา ครอบฎาพระมิ่งมงกุฎเกศ
 มาทเรศแรมร้างเสนาหา หมายใจว่าพระจะเมตตา ไม่สงกาพาชอ
 จนเสียการ ฯ

๑ อนิจจาไอ้จอมกระหม่อมโลก มาช้ตเสียให้เมียโคกไม่สงสาร
 แทยจะสกุสญ์สนชนมาน ฤคิตาลเทือกคินคิงอคคิ ทั้งนเปนต์นด้วยอัสตร
 มั่นเสียมสอนทูลเสนอให้เธอหนี ให้ท้าวเหาะเห็นคลาจากธานี ไม่
 ทันรุ่งราตรีทิวากาล ฯ

๑ ออกเอียงจะอยู่ไยให้เป็นคน ประชาชนครหาจะว่าชาน สำหรับ
 แต่จะอปีมานนาน เหมือนหญิงพาลรานฉวีไปจากเมือง แมร์ขอ
 ฎาข่าวถึงท้าวโต กิตติคัพทถึงไหนจะฟังเพื่อง ว่าหญิงชั่วผวร้างไว้
 แรมเมือง เกรองจะเคื่องวิญญาเป็นน้าอายุ รั้าปลางทางคู้ห่อไอสถ
 กยกำพตดวงเนตรก็สูญหาย ประจักษ์ยลว่าเป็นกลอุบาย นางพุม
 ฟายชลนากายลัย ฯ

๑ ครนเคลอนคล้ายฮาครพนทเวษ อัครเศตรสใช้ให้ล่าสาวสวรรค์
 ให้ไปเรียกพหลพลกมณัฏ์ รัยเข้ามาให้ทนในวันนั ฯ

๑ (ฝ่ายสนมกรมในนางกำนัล) สาวสวรรค์ประนตยทศวี ออก
 มาสังกมณัฏ์ทนต์ เสาวนให้หาอย่าช้านาน ฯ

๑ ฝ่ายกุมภลักษณ์ได้ฟังนางสาวใช้ คลานเข้าไปคอยรับพระ
 บรรหาร นางตรัสสั่งพหลพลมาร อย่าเนิ่นนานคลาไคลไปขัง
 เจ้าจรัญครวญไปก่อน ขทวรตามองค์พระทรงศรี ถ้าพบท้าวกรมเกล้า
 คุษฏี จงเชอเชิญญาติให้กลับมา อันซึ่งอัสตรด้วยง ท่านจงกินเล่น
 เปนภักษา ชันโลหิตอย่าให้ติดพสุธา อสุราคมคัลอัญชลี ถอย
 ออกมาจักแจ้งกระบวนทัพ คึงคยลวนอสุรยักษี ทั่วนายให้ให้ขึ้น
 ตามที ธรณเอนลันสนันคัง เป็รียงเป็รียงเสียงฤทธิแรงโรจน์
 พลมารนัยโกฏสังขยง เผ่นโผนโจนจำด้วยกำลัง ไม่รอรังรับเร่ง
 ตะเบงจว ฯ

ขทม ไหร่เรื่องพระรถเสนัน เป็นขทแต่ครั้งกรุงเก่า ถ่ายมา
 จากกาพย์ห่อโคลงเรื่องพระรถเสนันเป็นขทขั้ไม่เป้นแน่ แต่ก่อนเคย
 ใช้เป้นตำราหัตถ์องค่นเพลงฉิ่ง ใช้ขทเพียง ๒ คำ คือ

๑ ฝ่ายนางภูเมรีศรีสวัสดิ์ บรรทมเห็นอแทนรัตนขจรูรณ์ ทาว
 เกอนเลอนลขยคุนธร จะไกลแสงทินกรอโณทัย

ใช้ขทองค่นเพียงเท่าัน ขทค่อนนิงเจเลยสุญไปเสียดราวหนึ่ง
 หนึ่งส็อกไม่มีหาผู้จำก็ไม่มีใครจำไว้ได้ หอพระสมตฯ สืบสวนอยู่ช่า
 นานจึงได้ความว่า นางชินฮาวของจอมมารตากกรมหมื่นกวิพจน์สุปรีชา
 อายุได้ ๘๐ เศษ จำขทมไหร่เรื่องพระรถเสนไว้ได้ตลอด ได้ให้ไป
 ขอขมาพิมพ์ในสมุกเล่มนี้ แต่เพลงทรวงนอกจากค่นเพลงฉิ่งจะร้อง

เพลงไตอกข้างนางจีนหาทรายไม่ ไตตามक्रमโหรีก็ไม่มีผู้ไตไตเคย
 เห็นบทเรื่องพระรถเสนัน นอกจากคำที่เป็นคำาร้องตนเพลงฉิ่ง อธิบาย
 แต่ว่าเพลงคยทเนองควยตนเพลงฉิ่งนมั & เพลงควยกัน คือ ๑ ต้น
 เพลงฉิ่ง ๒ เพลงจวเซหางยาว ๓ เพลงตวงพระธาตุ & เพลงนกขมิ้น
 เหลืองอ่อน ไตความเพียงเท่านั้นจึงไม่สามารถจะลงเพลงร้องไตเหมือน
 กยเรื่องอนทพิมพ์ต่อไปข้างหน้า.

บทมโหรีเรื่องกากี

บทที่ ๑ ร้องนางนาค

๐ คนธรรพ์ครันเห็นกรงกษัตริย์ แจ้งรหัสให้เนตรตั้งบรรหาร
 น้อมเคียรบรรลพงามาน จับพิณตีคปราณลำเนียงนวล แกล้ง
 ประทิมจูคิกขัยเป็นกาพย์กลอน กระแสเสียงลอยร้อนแล้ว โหยหวน
 ไ้อ้พระพายชายกลิ่นมารัญจวน หอมหวานนาสาเหมือนกากี ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๒ ร้องพัดชา

๐ วรรณชนจิตตพเจ้าไต เหมือนเมื่อไปร่วมภริมย์สมศรี ในสถาน
 พิมาณฉิมพลี กลิ่นชายทรวงพีไม้เว้นวาย นิจาเอี้ยจากเซยมาเจ้ตวัน
 กลิ่นสุคนธสรนิกเหอตหาย ฎาว่าใครแนขน้องประกองกาย กลิ่นสาย
 สวาทชายอรามา ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๓ รื่องลลาคะท่อม

๐ พระยาราชาเวนไทยไศสยัย ลำเนียงชั๊กกล่าวกลืนขนิษฐา
 ปรุหลากจิตต์พิศคคนธัพพา จินตนาหนึ่งนกกนึ่งใน เออไฉนอายัน
 จิงกล่าวกลอน ถังกลืนแกวตั้งครมาเสยขไล่ ฉุนโกธรแล้วระงับตัยไว้
 จะฟังไปให้รู้ ในเรื่องความ ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๔ รื่องกราวรามอญ

๐ นาฏุกเวนเงินแจ่งในทีโกธร จิงเออนโอยฐุคำชัยกระหัยขหายาม
 ใ้อว่าแกวگانตาพางาม ยามนเจ้าจะนังอนาถองค์ พ้อยจะไศษ
 ประคองชน สำราญร่นร่วมจิตต์พิศวง เสยตายจากพรากเนอนวลผจง
 คิตจะใคร่คนคงฉิมพลี ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๕ รื่องพม่าน้อย

๐ ครุฑพงยงคังฤทัยแค้น ตั้งแสนอคนิรทมาจุคจึ เสเสรัง
 แกล้งกล่าววาทิ ว่าคกรเสนเส่นาะพิณ เราได้พงก้งวานประสานสาย
 ขรรยายหลากจิตต์คิตถวิล ตวนายก็เปนชายแต่เต็นดิน ไฉนรู้เสร์จลิน
 ถังฉิมพลี ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๖ รื่องตะนาว

๐ เราแจ่งว่าทางทเรศเขตรอรัญ สัตถิณท์คินสมุทรไศศรี แม่จะ
 คว่างแวงทางโมริ ก็จมลงถึงที่แผ่นดินคาล ตวยน้านนัสุมละเอียกซ้อน

ชอว่าลัทนทรอนไฟศาล ประกอบหม่มจตุคามภพาด คชสารเงือกน้ำ
แลนาคินทร์ ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๗ ร้องทวาย

๑ ผู้โตข้ามนทลัทนทร ก็ม้วยมรณเป็นเหยื่อแก่สัตว์สัน ถึงว่า
พระยาครุฑก็เต็มบิน จะล่องลื่นถึงพิมานทอง แน่นนายนี้ไปไหนเล่า
ถ้าโดยเตาว่าเล่นก็เห็นคล่อง ถ้าว่าเหาะเห็นได้ทั้งใจปอง จึงได้ไปเห็น
ห้องพิมานไชย ถ้าประกอบกายสิทธิ์วิเศษ วิเศษด้วยมนตราเป็นไหน
เราก้หวังอยู่ยังไม่เคยไป คิดจะใคร่ศึกษาเป็นอาจารย์ ฯ ๖ คำ ฯ

บทที่ ๘ ร้องมอญใหม่

๑ คนธรรพครนฟังก์แยมสรवल กล่าวลำนวนเยาะเย้ยเฉลยสาร
อันเวทมนต์ฤทธิไกรไม่เชื่อวชาญ แต่จิตต์หาญแทรกขนสขรรณจ
พระยาครุฑครองขูเป็นชายเฒ่า มาพาเราผู้ช้ไปสู่สมร ราตรีขกษีเข้า
แนขนอน ทิวากรเราแนขประจำนาง ต่างช้ต่างชนทุกคืนวัน แต่สขรรณ
งมจิตต์ไม่คิดหมาง เป็นสขจตั้งพร้อมไม่อำพราง ช้ระคางกล้วเกลือก
จะมีครรรณ์ ฯ ๖ คำ ฯ

บทที่ ๙ ร้องทะยอย

๑ ว่าพลางขี้ครวญกระบวนพิณ ไ้ว่ากลืนกากพิฬมายนัน
เสียดายพิศกรรขพิศกรเมียงม้น เสียดายกรรณรสรพวงนา เสียดาย

ขนงกักรบทยกยวน เสียกายเนตรนำชวณเสนาหา เสียกายปรางข้างเขื่อน
กระบวนมา ให้นำสาสุบรรณใจ ๑ & คำ ๑

บทที่ ๑๐ ร้องแรก

๐ เสียกายโอบจูเอือนคำให้กำหนด เสียกายกรสรอครัด
กระหวัดไหว เสียกายเต่าเคล้าคลึงอุราใน เสียกายใจน้ำใจทุกสิ่งอัน
อกเอ๋ยชวทเศยเพราะสองที่ ถ้าคงคักไม่ร้างภรมย์ขวัญ เวทนาด้วย
พระยาสุบรรณครัน ชัยแลวอภิวันทักษตรา ๑ & คำ ๑

บทที่ ๑๑ ร้องตวงพระธาตุ

๐ พระยาครุฑโตสคยทชยอ้าง จริงกระห่างแจ้งข้อไม่กังขา
สลกจิตต์คึกเสียกายสายสุภา ตั้งศีลตราฟาดให้บรรโลยลาญ สะทก
สะทอนถอนใจอยู่ในอก แสนวิตกตตรกสมัคสมาน ตั้งจอมสุรารักษ์
มัมวาน เมื่อกรุงพาลลอบโลมสุจิตรา เสียเศชเพราะทนางด้วยองอาจ
เสียสวาทเพราะห่างเสนาหา เสียมนต์เพราะกลอสูรา สุจิตราจึงพวาก
ไปจากกัน ๑ ๒ คำ ๑

บทที่ ๑๒ ร้องลาวพวน

๐ เราเสียแก้วกาศรัสวาท เพราะประมาณจะถนอมเป็น
จอมขวัญ เสียฤทธิเพราะไม่คึกจะข้องกัน คนธรรพมันจึงแทรกเข้า
ชอนกล ๑ ๒ คำ ๑

บทที่ ๑๓ ร้องโอ้อวด

๑ ครองนเสียวรักก็ไต่รู้ เสียวชู้ ไต่เซ่งทเฉาฉงน เป็นชายหมิ่น
ชายไต่อายคน จำนจำพรากอาไลยลาญ คิดแล้วจึงว่าแก่คนธรรพ
ท่านช่างขบเขื้อยฉ่ำเป็นคำหวาน เสาวภาพกายเปลยงกลอนการ
ชำนาญนักควรนับว่าเป็นชาย ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๑๔ ร้องเหาะ

๑ ว่าพลางทางลาขรมนาถ ลลาคจรรจถณผาย ถึงพระไทร
ล้นนักก็แปลงกาย เป็นสุขบรรณบินว่ายโพยมมาล ลถึงคิมพล็กร้ายเวท
เข้คขานทวาเรศมุกตาหาร นิ่งเห็นอยลลงกรตณชชวาลัย จิงกล้าวรศ
พจมานแก่กาก็ ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๑๕ ร้องพราหมณ์เก็บหัวแหวน

๑ ตกก่อนอรไทยวิไลโยม เราประโลมเจ้าจากพาราณสี มาอยู่
พิมานรัตนสวัสดิ ไต่สยลราตรีทิวาวาร จงแจ้งจริงคำอย่าอ้าไว้ มีใคร
มามั่งยังสถาน ว่าไปโดยสัจปฏิญาณ เขาวมาลย์อย่าทำอำพราง ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๑๖ ร้องมอญเปลง

๑ กากพิงคภีพระยานก สองกรข้อนอกเข้าฝางผาง อนิจจาพระ
มาว่าให้ผิดทาง เหมือนจะล้างชีวิตให้วายชนม์ แต่พระพามาชม

สมขัตติพิภย์ อินลอยลยลิวฟ้าเวหาหน ชาก็อยู่เคียงเปลี่ยวสกนธ์ ยิ่ง
ไม่ยลพักตร์ใครมาใกล้กราย ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๑๗ ร้องเช็ดใน

๐ พระยาครุฑพิงนุชสนองคำ พิโรธช้ำคังฟ้าคนองสาย ทุตคย
ชู้มาพรางชาย จนชู้หน้าใจก็แล้วจ้งร เลี้ยวแรงรักหักจิตต์ไม่คิคยบาย
นิยมหยายฉกพามาสมสมร ทงเจือใจอย่มิให้อนาทร ประคองนอนแนย
ข้างไม่ห่างกาย เราชชันทงวิเชียรเจียรใน มิรู้ไฝฟองช้ำสล้ำสลาย
ยังไม่รบเมื่อจับได้ชู้ชาย คือนายนาฏกุเวนท์เงินกัน ฯ ๖ คำ ฯ

บทที่ ๑๘ ร้องมอญร้องไห้

๐ กากผนพักตร์สนองถ้อย เปนน่าน้อยใจเพียงชีวาสนัญ อนิจจา
ว่าคชกษัตริย์คนธรรพ์ คือใครเล่าเย็นนัยนัจฉานรจจา จงนำมาสอยได้ไต่สวน
ถ้าเป็นสัจแล้วก็ควรลงโทษา นี้กระไรไม่พิจารณา มาเสกแสงระแกล้งว่า
ตั้งจริงจัง ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๑๙ ร้องธรณร้องไห้

๐ เออพิมานฉิมพลนสูงสูด มนุษย์ถ้าจะมาไต่คังใจหวัง แล้ว
ร้ายเวทผกทวารขานขัง เหมือนคังชายเพ็ชรล็กเจ็ดชัน ออย่าว่าแต่มนุษย์
ในไต่หล้า ถึงอสุราเทพไทยในสวรรค์ ก็ไม่หาญทำลายเวทเศษสุบรรณ
ไหนคนธรรพ์จะมาไต่คังใจจง ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๒๐ ร่องหงส์ร่อน

๐ หนึ่งคนธรรพก็เป็นทาสยาทมูล คำสกุลงดังกาอันไกลหงส์
 ดึงขาพลทภคคามาเองค้ กรักวงศ์เหมมราชไม่แกมกา ซึ่งพระไม่กลัว
 เหวหวังสวาท พานิราศมาร่วมเล่นหา ถนอมน้อมมิให้หมองสักเวลา
 พระคุณล้ำคินฟ้าแลสาคร ไม่ทันไรฤาใจจะทุจวิต พระพิณิจตรองตรี
 คาริห้ก่อน ธรรมคาว่ารักจะห้กรอน เพราะหลงกลเขาซ่อนให้เสียการ
 ๑ ๒ คำ ๑

บทที่ ๒๑ ร่องพราหมณเดดนาเต้า

๐ พระยาครุฑพงส์ตสารแสงคง จิตต์แห่งคิงมณที่แตกฉาน
 ึ่งว่าครุฑาตรีพาล อย่างกล่าวสารสอกแก้สำนวนกล เราทรายสิ้นระบิล
 มั่นชยอย่าง จริงกระจำงทุกซออนุสนธิ อัยยศมาตยาเสนาพล คิงจะคั้น
 คินม้วยค้วยคำพาล ๑ ๔ คำ ๑

บทที่ ๒๒ ร่องแขกบรเทศ

๐ เพราะคยชู้ไม่รู้ให้รอยเซิง หลงละเลิงว่าเจ้ารักสมัคสมาน
 คิกว่าหงส์จะจงแต่ชลธาร มีรูปาลกลวเกลือกทวยเบือกตม ติวนางเป็น
 ไทยสีใจทาส ไม่รักชาติรสหวานไปพานชม คิงสุกรฟอนผ้าแต่อาจม
 ห่อนนิยมรักรสสุคนธาร ๑ ๔ คำ ๑

บทที่ ๒๓ ร้องสโนวน

๐ จิตต์นางเปรียบอย่างชลาไฉย ไม่เลือกไหลห้วยหนองคลอง
 ธาราน เลี้ยกายทรงแสนวิไลยแต่ใจพาล ประมาณเหมือนกษัตริย์ผลอทมพร
 สุกแดงตั้งแสงขัตติราช ข้างในล้นก็มีชาติเขียนบ่อน เรารู้ใจมิให้อณาทร
 จะพาคันนครในราตรี ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๒๔ ร้องมอญทะเลแยะพระสโนวนลา

๐ กากิประนมกรแล้ววอนว่า อนิจจาช่างไม่โปรดเกศ บรียาษ
 ข้ำบาทไม่มีคี่ นเนอว่าเวรมาราญรอน เพราะเซื่อเขาเขาคความจึงเสียดกล
 หลงลงนแหงหน้ายสโมสร แม้เชื่อว่าแก้วเกิดในอุทร ตกจะรอนราน
 อูราผ่าตาย ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๒๕ ร้องด่องเรืออรนายรูปถา

๐ พระพั่งผ่ายเคียวมาเกรียวโกรธ ทูเลาโทษขอพิศจน์สั่งจถวาย
 แม่พิรุณทจวิตกัควรตาย ไม่เสียดายชีพนึ่งเท่ายองโย นีหลกหลกตฤ
 จะชคไปส่งเสียด ไม่โปรดเมียงประหารให้ตกไผย อันภาธาอย่าชนให้
 คินไป จะสู้ม้วยบวรไฉยในฉิมพลี ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๒๖ ร้องพระจันทร์ครึ่งซีก

๐ พระยาครุฑไต่สคยคคินาง หมองหมางห่างรักสุทาศรี จึงว่า
 คุรานางกากิ หญิงกาลิเลนลนพิราภล จะเสียดงเจ้าเราแสนอภัยศ จะ

ภาพหมคทัวหล้าเวหาหน ว่าปลางอุ้มนางนฤมล ออกจากไพชยนต์
ในราตรี ๑ & คำ ๑

บทที่ ๒๗ ร้องเพลง

๑ แผ่นผงาคผาคผยของล่องฟ้า พริบตากถึงชงกรุงศรี วาองค์
ลงหน้าพระลานกลี แล้วจึงมีพจนาคถ์ประภาษนาง ๑ ๒ คำ ๑

บทที่ ๒๘ ร้องแม่ศรี

๑ เจ้าไปอยู่กับเราเปล้าเปลี่ยวนก ทนพรกพร้อมสวาทไม่ขาดข้าง
เชิญเซยเสวยรมย์สมใจนาง ตั้งแต่ปางนี้ไปอย่าพบกน จนสิ้นคืนฟ้า
สเมรุมาศ แสนชาติอย่าไ้ร่วมภริมย์ขวัญ กว่าจะลุดิวโมกข์อมิตธรรม
ว่าแล้วเหาะหนีไปฉิมพลี ๑ & คำ ๑

บทที่ ๒๙ ร้องซาบ

๑ ฝ่ายบรมพรหมทศยคินทร ทิพากรุ่งรางสว่างศรี อ่าองค์สรง
พักตร์แล้วจรลี เผยสี่หทัยจรช้ำเลื่องมา เห็นกาศศรีสมอบวรรณานฎ ให้
รอันราชฤทัยรมทั้งสมผา พระระงษคยเคอศคด้วยปรีชา พจนาคถ์สยัย
ยุพินพลัน ๑ & คำ ๑

บทที่ ๓๐ ร้องนุญฉาย

๑ ทราสตาทวงเนตร เจ้าประเวศไปสพิมานสวรรคค์ พัดงหน้า
ท่าน้องทุกคณวัน พิงเห็นขวัญตามาถึงธานี อยู่ใโยในหน้าพระลานเล่า

ขอเชิญเข้าปราศรัยมาศปราสาทศรี พิชอบใจในสวาทแสนทวี มิเสียทีขำรุ่ง
ผดุงมา ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๓๑ ร้องตื่นแตก

๐ แต่ยั้งเยาว์คุ้มเท่าเป็นเอกองค์ บั้นอนงค์นางในทั้งซ้ายขวา
คิดว่าจะไว้ ขอให้ภาษา มิรู้ว่าจะวิ่งววยไปด้วยครุฑ ด้วยแรงวาคจากรส
พาราณสี ไปลองเล่นนิมพลอนสูงศักดิ์ ครั้นเขื่อน่ายย้ายเล่ห์เส่นให้ครุฑ
กลับมายด้ายสมสนคนธรรพ์ หนึ่งแล้วสองมีหน้าซ้ำสาม เจ้าทำงาน
พิศตรานำรับขวัญ เมื่อเป็นหญิงแพศยาอาธรรม จะให้เลี้ยงนางนั้น
ฉันทไศ ฯ ๖ คำ ฯ

บทที่ ๓๒ ร้องจับแจง

๐ กากอกวันทดวยขัญจางค์ ก่าสรวทพลาทางทลสนองไข
ความสัจเกิดวิบัติจึงซัดไป ไซ้ว่าใจจะร้างรสขมมาลัย เมื่อมีคมนตรี
อนธการในอากาศ ครุฑยังอาจพาพราวไปจากสถาน ขำรำไห่เพียง
ทำลายวายุปราณ แต่โหยหาภูบาลไม่เห็นตาม ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๓๓ ร้องจันรำหย่า

๐ ขำรำพรรณเพ็ดถ้อยไม่ท้อครุฑ จะโจนลงในสมุทรไม่เข็ดขาม
จะหวังตายด้วยสัจจาพยายาม สขรรณบนรับข้ามไปนิมพลี แต่พนทเวษ
เนตรนองเป็นโลหิต ไม่มีจิตตจรงรักด้วยขกษี เขาเรื่องฤทธิจันจิตต์
เป็นสตรี ก็สูกที่ด้วยกรรมจึงจำเป็น ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๓๔ ร้องเจ้าเซ็น

๐ ถึงกระนั้นจริงใจไม่ประทิพทอ ความสัจว่าไปใครจะเห็น พร้า
 ขวงสรวงเทพเจ้าทุกเข้าเย็น ขอให้ครุฑเคลมเคล้นมาสักคน เจ็ดวัน
 คนธรรพ์ไปถึงสถาน แจงอาการภูโนยไม่มีชน ให้บอกอนันตจิตตตังพิษบัน
 สลบลงยงพนพมานชน ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๓๕ ร้องแขกรำดาบ

๐ ช่างพิเลียงทำการทจริต จริตจิตต์มิได้แจ่งในเหตุผล ถึงร่างผู้
 มิได้รู้สึกสกนธ์ เท็จจริงก็เป็นจนประจานกาย เพราะกรรมนำเหตุให้
 หฤโหด ประมาณโทษก็ผิดอยู่เหลือหลาย แม้มิไปรดเช่นฆ่าก็ทำตาย
 ขอไฉไลยสู้ม้วยด้วยสัจจา ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๓๖ ร้องจันทน์ถัน

๐ นฤบาลพึงสารสำนวนกล่าว หทัยผ่าวเพียงเพลิงประไลยหล้า
 บริภาษด้วยราชบัญญัติ หญิงพาลาใจคำกล่ากร กุเป็นขื่นไกรกรุง
 ผดุงเดช ไซ้จะไร้อิศเรศสโมสร อย่าพังกกล่าวกล่าให้อ้าวรณ จะเลียง
 ไว้ในนครกัหนักดิน ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๓๗

๐ ทุกนิเวศน์เขตรชณชัชรเรื่อง ฐีเรื่องจะคำรหัตถิน ขอบใส่แพ
 ลอยไปในวาริน ึ่งจะหมคมลทินทันทา ตรัสพลางสั่งเสวกามาตย์

รัชราชโองการอยู่พร้อมหน้า
แล้วลอบไป ๆ ๕ คำ ๆ

นำนางกากีกลับมา

ถึงท่าไต้แพ

บทที่ ๓๘ ร้องนึ่งกลาง

๐ ฝ่ายอนงค์กากีศรีสมร เมื่อแพจจากท่าชลาไหล สังกะเทง
เปล่านेत्रสังเวชใจ กรรแสงให้พุ่มฟายเพียงวายุปราณ พันพิภักตร์
ทักนาศุปราสาท พิมาณมากใหญ่โตระโหฐาน แสงสุวรรณเนาวรัตน์
ชัชวาลย์ แลตระการโชติช่วงทองมณี มนเทียรทองที่นั่งบัลลังก์แก้ว
ล้วนเพริศแพรวจำรัสศรีศรี มีบรรจจุรณ์ประทีปกลิ่นมาลี วิสูตรศรีไสยาสน์
สอาดตา อนิจจาจำร้างปรารงค์ปราสาท แรมนิราศทั้งสมยัตวิตถา ค่อย
อยู่เถิดมีกรรมต้องจำลา แต่ไหนจะไต่มาไพชยนต์ ๆ ๘ คำ ๆ

บทที่ ๓๙ ร้องโอร่าย

๐ ครั้นสิ้นแสงสุริยาภาณุมาศ คาวตาศเคื่อนสว่างกลางเวหน
แพนอัยลอบออกทะเลวน นฤมลครวญคร่ำรำพรรณ นิจาเขยคิตปาง
อยู่ปรารงค์มาศ เปนจอมนางในไอศวรรย์ แสนสุรางค์นางสนม
บังคมคัส ดึงดาวห้อมล้อมจันทร์ในราตรี พเิญกรรมนำไปให้พขครุฑ
เขากกขุคพาพราวจากกรุงศรี ไปสถานพิมาณฉิมพลี ก็เลียงคุดยิตให้
คลายใจ พอเจ้ตะวันคนธรรพักไปถิง เฝ้าเกล้ากลงจะสนิทพิสมย์ ไปเสียด
ตัวชัวชำระยาไป จะโทษใครเพราะตัวนชัวเอง ๆ ๘ คำ ๆ

บทที่ ๔๐ ร่องโล

๐ เพลาคำนาคางลงพราวพร้อย แพน้อยลอยชดมาเทิงเทิง ลม
 กระทบคณคลนเลียงครนเครง ยิงวังเวงเปลี่ยวเปล้าเคราอร่า เหลียว
 หลงผงฝากหักห่างหาย เห็นแต่ฝูงปลาว่ายทงซ้ายขวา ฉุนากฉลาม
 กระทบให้ โลมา ทังเหราปลาวาฬชนพ่นน้ำ กระเขนบินอินทรีสีกุน ปลาพยุ
 งือกงคคคลาคล่า สันกุศลผลบุญหนุนนำ วิทยากรรมพาไปในที่ ๑๖ คำ ๑

บทมโหรีเรื่องกากน เจ้าพระยาพระคลัง หน แต่ง แต่สงสัย
 ว่าจะมีผู้อื่นแก้ไขภายหลังบ้าง พิศาระหัดทางสำนวนมีสำนวนใหม่
 แทรกแซงอยู่หลายแห่ง ด้วยบทเรื่องกากนเล่ากันมาว่า แต่ก่อน
 ชอบใช้ ร่องมโหรีกันแพร่หลาย ฉบบมีในหอพระสมต ๑ หลายฉบบ
 ถ้อยคำก็มักแตกต่างกัน ตรงกันแต่ตอนข้างต้น เมื่อชำระฉบบจะพิมพ์
 คราวนี้ ตอนข้างท้ายทงแต่ขทลอยแพนางกากก็ไป ต้องแก้ไขถ้อยคำบ้าง
 แต่คงตามความเดิมมิได้เปลี่ยนแปลง.

บทมโหรีเรื่องอิเหนา

บทที่ ๑ ร่องซ้ำ

๐ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวัญอสนัญญา สถิตยงสุวรรณพลัยปลา
 กยพเลียงเสนาทงนั้น พระแสนรฤกตรกคณง ถวิลถงขุษาสาวสุวรรณค์
 ให้เรารอนอร่าจายลย์ ทังเพลิงกลัยลามลนสกลกาย ๑ ๔ คำ ๑

บทที่ ๒ ร่องบันตลิ่ง มีลูกคู่

๐ จะใคร่ไปสถานศาลเทวา ให้ฟ้าใจเค้ร้ายันเทหาหาย จึงเส้แสรัง
แกล้งชวณพระนอ้งชาย กยพิเลียงส่นายผู้ร่วมใจ พร้อมหม่มแสนสรเส่น
จากที่พลับพลาอาไศรย ไม่เส้ก็จโดยทางทศลาไคล ภูวไนยคั่นคต
ลัตมา ๗ & คำ ๗ ลูกหมคไทย

บทที่ ๓ ร่องอะแซวุ่นก มีลูกคู่

๐ เมื่อนั้น พระสุวิงค์เทวัญอัสัญหยา เห็นก้านลพ่อนกนออกมา
ย่างคุมาลาทให้ไป อันระเด่นขมขบาโฉมยง จะทรงเลือกขุหงากก็หาไม่
คุดทรงอันลงจับไม้ พระจะใคร่ให้นางเห็นกาย ๗ & คำ ๗ ลูกหมคมอญ
เมาระคำเดิม

บทที่ ๔ ร่องกบเต็น

๐ แสงกฤษแวงววยปลายมา คิงสายฟ้าตอ้งเนตรมารคิรี นางร้อง
สุกเสียงเทวี สลยลงกยททนต์ไต แล้วพระบุกชฎุลคยา หนีมาตามเชิง
เขาใหญ่ ไปยังพหลพลไกร เข้าในวัดเชิงเขานั้น ๗ & คำ ๗ ลูกหมค
ฝรั่งควง

บทที่ ๕ ร่องบ้ำเรอบรมบาท

๐ เจ้าสายสุกทรกพิ แม่ไก่เหมือนอนฉะนนะนอ้งเอี้ย จะถนอม
เนอนวลไว้ชวณเซย เมื่อไรเลยจะร้างแรมรัก ของพม้แล้วมาหายไป

เจ็ยไฟเพ็ยงอกหัก มาพบโฉมฉายสมายนัก พรกเจ้าตงดวงตาเอย
 ๗ & คำ ๗ ลูกหมตตลง

บทที่ ๖ ร้องสมิงทองมอญ

๐ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉาย เห็นชอขระขอยขรรขยาย พระ
 ค่อยเคลอนคล้ายไสก จึงว่าเจ้าว่านชอนัก พิศว่าจะลักนางโฉมศรี
 เจ้าจงอาสาพศราน ไปคู้ที่เถอนถ้ำทุกตำบล ๗ & คำ ๗ ลูกหมตมอญ

บทที่ ๗ ร้องชาตรีตลง

๐ เมื่อนั้นพระสรีวงศ์เทวอัชฌาไสย จึงชัยโยธาเสนาใน วัง
 ชอกชอนไปแต่ลำพัง พระโฉมยงกษัตริย์ค่อนุชา ประสันตาผู้ร่วมฤไทย
 หวัง วังเข้าในวิหารชอนยัง เข้าแอบอยู่หลังพระปฎิมากร ๗ & คำ ๗
 ลูกหมตแขกคุมขี้

บทที่ ๘ ร้องห่ม มีลูกคู่

๐ เมื่อนั้นระเด่นมนตรีเฉิดฉิน ในจิตต์ให้คิดผูกพัน ที่จะไปอรัญ
 วาไสย แต่ปฐุมยามกัไสยาสัน สำราญราชภิมย์ผ่องใส ตรีกตราอยู่
 ที่จะคลาไคล ไม่หลับเลยจนไต่เวลากาล ๗ & คำ ๗ ลูกหมตญวน

บทที่ ๕ ร้องพราหมณ์เก็บหัวแหวน มีลูกคู่

๐ พระเสด็จเสด็จเลยวเทยวชม มีมโนภิรมย์องใส เปลวปล่อง
 ท้องถ้ำอำไพ พันลาคาคาไปด้วยเงินงาม เพศานคาราระย่าย้อย ทอง
 ทัยประกายพลอยเรืองอร่าม ซวาลาแก้วมณเฑียรคคตาม สว่างวามแฉววัย
 จับจินดา ฯ ๕ คำ ฯ ลูกหมตทววยรำ

บทที่ ๑๐ ร้องรถ มีลูกคู่

๐ รถเขยรถแก้ว มรกฏเพริศแพรวพรายศรี เขียวขำอำไพรุจิ
 ลำหรับขเขารัญบรรพต กำกงวงคัมหุ่มทอง เรืองรองล้วนพลอยมรกฏ
 แอกลงอนอ่อนสลวยช่วยชด บิลลิ่งกลดขยชกนกกกลาย เทียมด้วยพาชี
 สี่เหลี่ยม ผูกเครื่องมรกฏเฉิดฉาย เครื่องสูงคู่เคียงเรียงราย ริงฉาน
 ริงชายโยกย่น เสียงประโคมเซ่งแซ่แตร์สังข์ ฌ้องกลองก้องตั้ง
 กุลาหล พโยมพยข้อยแสงสุริยน รัยพลเร่่งราชรถไป ฯ ๘ คำ ฯ
 ลูกหมต

บทที่ ๑๑ ร้องสิ้นวน มีลูกคู่

๐ ทอดองค์ลงกษที่ศรีไสยา จะถอดกฤชเปลืองภูษาก็หาไม่
 ให้ระทวยระทศสลกใจ ตริตร์กนิกในไปมา ใ้ว่าโคมเฉลาเขาวลัษณ์
 เสียดายคักคอกอสนัญแคหวา จะรคนเป้นคักคักจรรกา อนิจจาพจะทำ
 ประการใด ฯ ๕ คำ ฯ ลูกหมตแขกหนึ่ง

บทที่ ๑๒ ตามกวาง มีลูกคู่

๐ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีรุ่งฟ้า ครันลวงสามยามเวลา ชกษตน
 ตาหากัน ไก่ขันกระชั้นเสียงก้อง สรว่มสอตกอตน้องแล้วรบขวัญ
 สสะท้อนถอนใจจายลย์ ชบพกตรลงพลนทันที ฯ ๕ คำ ฯ ลูกหมตมวิกน

บทที่ ๑๓ ร้องตวงพระธาตุ มีลูกคู่

๐ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีผู้รุ่งฟ้า อุ่มองค่นงลักษณไต้ตักมา
 ตังไต้ฟากฟ้าในโสฬศ ชัรบถออกนอกทวารา พระจึงกล่าววาจาให้
 ปรากฏ ให้รู้ว่าองค์พระทรงยศ พี่เองเจ้าอย่าระทศใจ มิใช่ระตุ
 จรกา จะถูกต้องกายาก้หาไม่ เจ้าอย่าแสนโคกาอาไลย โลมเกล้าเอาใจ
 นางเทวี ฯ ๖ คำ ฯ ลูกหมต

บทที่ ๑๔ ร้องยะวา มีลูกคู่

๐ เมื่อนั้น ระเด่นบุษยามารศรี รู้ว่าระเด่นมนตรี เทวีชิตแค่น
 แน่นใจ เลื่อนองค่นงลักษณลงจากตัก ครันจะผลึกเท่าไรก็ไม่ว
 ชลเนตรพุ่มฟองลงนงไนนัน หยิกข่วนยบไปไม่ละกัน ฯ ๕ คำ ฯ
 ลูกหมตแขก

บทที่ ๑๕ ร้องปลาทอง มีลูกคู่

๐ เสกข์จออกมานอกทวารเมือง ชำเลื่องเหลี่ยวตุปราสาทศรี

ไฉนางจินตะหราวาคี มาหยารัศมีไสยา ทั้งนางสการะวาคี แก้วพิทังสาม
 จะโหยหา เอนองคิ่งนักรกตรา ชลนาไหลหลังฝรั่งพราย ๆ & คำ ๆ
 ลูกหมกเขมรเขี้ยว

บทที่ ๑๖ รื่องชมโฉม มีลูกคู่

๑ วาองคิ่งเห็นอแทนทอง ค่อยประคองรัยขวัญด้วยหรรษา
 นั้งซีกพิศพิศกรวีนิศา ทั้งจันทราทรงกลดหมตราคี โฉมยงอย่าทรง
 กรรแสงศัลย์ ผิวพรรณพิศกรวีนิศา จะหมองศรี เช็ดชลน่านางพลาฟาท
 จะฉินฉินหันหนีพิยาโย ๆ & คำ ๆ ลูกหมกไทย

บทที่ ๑๗ รื่องเพลงนึ่ง มีลูกคู่

๑ สาวหยดขยับยอห้อยระย้า จงหักให้มาหยารัศมี เต็ดคอก
 ประยงค์อยู่ตรงนี้ ให้ยาหยีสังคามาระตา กลแต่ด้วยดุคยุดยอ
 นฤว่าเก็บบุหงา ช่างไม้ออกสุอนชา อะไรนั้นเป็นน่าอายใจ ๆ & คำ ๆ
 ลูกหมกจีนขิม

บทที่ ๑๘ รื่องม้าย่อง มีลูกคู่

๑ ครันถึงเชิงผาสตาหมัน พระทรงฤทธิพิศพรรณพฤษยา บ้าง
 ออกคอกควงพวงผลกา รุกชชาติทาศาสารพัน พี่ยูกไว้หวังว่าจะพาเจ้า
 โฉมเฉลามาเล่นสตาหมัน เจ้ามาอยู่ถ้าทองไค้สองวัน ยังมีทนต์
 จะพาชมเซย ๆ & คำ ๆ ลูกหมกมอญเก่า

บทที่ ๑๕ ร้องโอ้อาว ร้องคู่

๑ ว่าแล้วก็พากันคลาไคล ดำเนินในแนวป่าพนาศรี ขุหล่น
ทรงกลกหมตราคี เหมือนจะชวนให้ลี้ลาไป ลมหวลอวลกลั่นขยงา
หอมตระหลยอบมาทั้งป่าใหญ่ เหมือนเมื่ออยู่ในถ้ำอำไพ รวยรื่นชื่นใจ
ควัยมาลา ฯ & คำ ฯ ลูกหมตลาว

บทที่ ๒๐ ร้องธรณรื่องไห้ มีลูกคู่

๑ คิดพลางนางทรงกรรแสงรำ ชรอยกรรมทำไว้เป็นหนักหนา
เต็มปลัดกำจัทจากภารา มาอยู่คหาค่อยคลายใจ มีสามาซ้ำให้จำจาก
พลัดพรากถ้ำทองผ่องใส ออกเอยไม่เคยเดินไพร เคยสำราญแต่ใน
พระบุรี ฯ & คำ ฯ ลูกหมตโพธิสัตว์

บทที่ ๒๑ ร้องทะยอยเขมร มีลูกคู่

๑ อุณากรรณคนงถึงพระพิ ขันหยกคิดถึงขนิษฐา ต่างคน
ต่างคลอชลนา เมียงเมินพักตราไม่ตักัน แกล้งเขื่อนเขื่อนชมมิ่งไม้
ฤไทยวิโยคโคกคัลย์ แล้วทำชื่นชื่นใจจรวัด เสด็จเลียบขอบคันสระมา
 ฯ & คำ ฯ ลูกหมตเขมรเล่นน้ำ

บทที่ ๒๒ ร้องบรขัตจิน

๑ ออกเอยจะคิดไฉนคิ จึงจะไต่แกวพมาพิสมัย เตอนเตอน
ก็ว่าเขื่อนไป เร่งแปลกเปลี่ยนใจเป็นพันคิต ถึงมะคหวิมเมตตา อินจะ

เสียวจากเห็นผิด จะเตือนไปจนกว่าจะสุดฤทธิ์ มีสมคิดไม่อยู่ไยดี
 ๑ & คำ ๑ ลูกหมกดไทย

บทที่ ๒๓ ร้องโอ้ร้าย มีลูกคู่

๐ ผุงเนอติมถนกินระบัต โคนกระตึงวังตักหน้าฉาน เหมือนจะทูล
 ข้าวชัตตักทาน พระเห็นเหตุเภทพาลก็หลากใจ ร้อนระงมลมแล้ง
 ไม่พานพัก เจ็บขสงักไขไม่ก็ไม่ใช่หว พวงอระตันหยงที่ทรงไป
 ก็ขาดตกลงในกลางทาง ๑ & คำ ๑ ลูกหมกดสาวตกก

บทที่ ๒๔ ร้องเหาะ

๐ คาวเตือนเตือนลยอขบแสง อรณแรงเรือเรือรคมี บรรทมตื่น
 พนพงคนตรี ประโคมยามองมนนิน ประสานเสียงลำเนียงคเหว่าแว่ว
 ไก่แก้วกระพือขกชน บุหรองร้องพร้องเพรียกในไพรวัน ตันตาหากัน
 ในดงคอน ๑ & คำ ๑ ลูกหมกดฝรั่งลิ้นเซียบ

บทที่ ๒๕ ร้องปลื้ม

๐ สมคัพระกั้ใช้ ไบไป ภูวไนยอุมองค์ขนิษฐา ชนนิ่งยัง
 ทั่วยเภทรา ชมหม่มมีจฉาในสาชล พิมพ์ทองล่องลอยแลคกล้า วาฬ
 ผุดพ่นน้ำตึงฝอยฝน ฉุนากฉลามว่ายตามวน โลมาหน้าคนนนตรี
 ๑ & คำ ๑ ลูกหมกดจีนคู่

บทที่ ๒๖ ร่องขนปลับปลา

๑) แต่แรมรอนมาในพนาเวศ จนพื้นเขตร้วนแคว้นแดนคาหา
 จึงให้หยุดประทัยโยธา เสด็จขนปลับปลาพนาลี แล้วมีมจรส์พจนาคถ
 ตรีสประภาษแกพเลียงทงส์ เราทลลามาจากธานี ครองนสมจิตต์
 ที่คึกไว้ ๗ & คำ ๗ ลูกหมทนกองค์

บทที่ ๒๗ ร่องเขตจัน ร่องกับขอไม่มีลูกคู่

๑) กิณวินบินโยยอัมพร รำร่อนเรียงรายซ้ายขวา ฝ่ายพอน
 อ่อนองค์ประจงมา บินแย่งแข่งหน้าเคียงกัน แล้วดวงเวียนเปลี่ยนผลัด
 เฉวียนฉวัดไถ่เลี้ยวทวนหัน ต่างร้องทำนอง โอคพนัน เพลงสวรรค์
 บรรเลงละลานใจ ๗ & คำ ๗ ลูกหมต.....

บทมโหรีเรื่องอิเหนาที่พิมพ์น หอพระสมุด ๗ ใต้ต้นฉบับมาแต่
 เมืองราชบุรี ว่าเป็นของพระยาราชาบุรีแต่ก่อน สันนิษฐานว่าเห็นจะ
 เป็นของกรุงเจ้าพระยาวงศาสุรศักดิ์แสง ในรัชกาลที่ ๒ ด้วยเป็นบท
 ทอกมาแต่บทละครอิเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ แต่ที่วางลำมโหรี
 แลลูกหมต จะเป็นอย่างไรแต่เดิมฤาจะมีผู้ใดแก้ไขข้างในชั้นหลังหา
 ทราบไม่ ลักษณะที่เรียงบทก็ไม่เรียงลำดับตามเนื้อเรื่องอิเหนาเหมือน
 อย่างบทมโหรีเรื่องกากี เห็นจะเอาลำมโหรีตั้งเป็นหลัก เป็นแต่
 เอาบทละครอิเหนามาร้อง

ในหอพระสมุด ฯ มีบทมโหรีเรื่องอิเหนาอีกชุด ๑ เป็นบท
ละครอิเหนาพระราชานิพนธ์รัชกาลที่ ๒ แต่ลักษณะการทเรียบเรียงเป็น
แต่คตินบทละครทรงลำต่าง ๆ มาขอกไว้สำหรับเลือกมาร้องมโหรี ไม่
เป็นตำรายบทมโหรีจึงมิได้คัดมาลงในสมุดเล่มนี้

บทมโหรีเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนางลอย

บทที่ ๑ ร้องเพลงยานี รับพิณพาทย์

๑ เมื่อนั้น องค์ท้าวทศพรพิชิตกษัตริย์ แลเห็นเบญจกายแปลง
กายา ไต่อย่างนางสีดาไม่คลาศคลาย แยมยิ้มพร้อมพิชิตพิชิต
แม่หลานตักคักสมอารมณ์หมาย เมืองมารจะเป็นสุขสนุกสบาย เจ้า
เวียงผินผายไปให้ทันการ ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๒ ร้องเพลงเชิดฉิ่ง

๑ ชักนั้น เบญจกายรับราชบรรหาร ออกจากปราสาทรัตน
ชัชวาลย์ เหาะข้ามชลธารผ่านมา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๓ ร้องเพลงแขกต้อยหม้อ

๑ ครันถงเหมตึรันบรรพต เลื่อนลงจากฟากเวหา หยด
ย่นอยู่ยงผิงคองคา กัลยาจำแลงแปลงอินทรี ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๔ ร้องเพลงโล้

๐ เหมือนรูปทรงของศีลดาววิลาวัณย์ ฌีวพรรณนวลลของผ่องศรี
ทำกายลอยไปในวาริ จนใกล้ที่พระรามสร้งคงคา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๕ ร้องเพลงซ้ำ

๐ เมื่อนั้น พระศรีภพลยโลกนาถา บรรทมตื่นจากที่ศรีไสยา
พอเพลาล่วงสามยามปลาย เสนาะเสียงสำเนียงนกการเวก ออก
จากเมฆแซ่ซ้องร้องถวาย ไก่ขันแจ้วเจอยเฉื่อยชาย มยุเรศร้อง
ว่ายบนปลายไม้ ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๖ ร้องเพลงห่ม

๐ เผยพระแกลแลศุดาวเดือน เห็นคล้อยเคลอนลยเหลี่ยมไศล
แสงทองส่องผ่านภาไลย จวนจะใกล้ไซสิ่ววรรณ ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๗ ร้องเพลงร้าย

๐ จึงคำวิศตรวิศชวนอนชา ลงจากพลับพลาผายผัน พร้อม
พวกกระบนัน จรจรลไปยังผงนที ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๘ ร้องเพลงซ้ำ

๐ งามเอียงงามสรรพ งามกระบวนค้ำค้ำแกววิถึ สองกษัตริย์
 เสด็จจรลี ไปสรงวาริเล่นเย็นเย็น ลิงหลามตามเสด็จเห็น เป็นหมวด
 เป็นหมื่นหน้าชม ย่างหาหาอย่างเกาหัว ย่างจับเล่นเล่นนิ้วแล้วเค็ดคม
 ย่างโลกไต่ขึ้นไม้ห่ม ย่างโลกย่างลมละเลิงใจ นายหมวดคนหนึ่ง
 จึงร้องห้าม ว่าอย่าชุ่มชุ่มชุกชุกไป ว่าแล้วพากันไคล ตาม
 เสด็จไปยังฝั่งนที ฯ ออกเพลงเร็วแล้วลา ฯ

บทที่ ๙ ร้องเพลงตลับโปง

๐ ครันถึงพระจึงเห็นรูปแปลง ทกลายแกล้งเป็นลีคามารศรี
 ตกพระทัยไม่เป็นสมประดี เข้าอุ้มองค์เทวีรำโคกกา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๐ ร้องเพลงโอบี

๐ โอบี โอบีนิจาตีตาเอ๋ย ไฉนเลยมาม้วยสังขาร เสียแรงพิ
 พยายามตามมา จนถึงฝั่งมหาสาคร หวังจะฆ่าโคตรวงศ์พงค์ยักษ์
 เพราะความรักความเสียตายนายสมร ยังมีทันทำการราญรอน มาม้วย
 มรณมรณน่าปรานี เจ้าพี่เอ๋ยอุส่าห์พาซากศพ มาให้พบผัวรักเมื่อ
 เป็นผี รำพลางทางทรงโคกโคก กิ่งชิวพระนารายณ์จะวายปราณ
 ฯ ๒ คำ ฯ โอบี

บทที่ ๑๑ ร้องเพลงตัดท้อ

๑ เหวยเหวยลกพระพายไปเผาเมือง ทศพิศตรแค้นเคืองจง
 หักหาญ ชำนางทั้งนำทำประจาน ไทยเจ้าจะประมาณสักเพียงไร ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๒ ร้องเพลงจันทน์อ่อน

๑ ชักนั้น วายขตรคิกแล้วเฉลยไซ ถำนางม้วยทวยช้ำบาทนไช
 ยากแผลนอัยใหญ่คงมีมา หนึ่งลงกาอยู่ใต้ที่ประทับ ศพฤาทวน
 กลบชนมาหา รูปนทรายจะแปลงมา ชำชอชณสูตรเผาไฟลอง ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๓ ร้องเพลงกล่อมพญา

๑ เมื่อนั้น พระหริวงศ์ทรงฟังเห็นถูกต้อง ธิสังให้ตักไม้
 มาก่ายกอง เชิงตะกอนทำตำรองเสร์ทันใด ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๔ ร้องเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน

๑ ยกศพนวางเชิงตะกอน เอาพนรองกองชันสุ่มได้ อยู่น้ำมัน
 ยางคลุกชุกเข้าไป จุดไฟแล้วกล่อมอยู่พร้อมกัน ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๕ ร้องเพลงแขกบรเทศ

๑ ชักนั้น เขญกายขีมีว่าจะอาสัญ ธิอันแรงทวยแสงเพลิงนั้น
 ก็เหาะตามเปลวควนชนทนต์ ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๖ ร้องเพลงเชิดนอก

๑ ขกนนั้น ลูกลมมองเขม่นเห็นยกษ กวีวโกรธโตคตามข้าม
 อคค ขนกระบี่เหาะไล่ไขว่คว่า สกคกนทันนางกลางโพยม เข้าจ้โจม
 จัยเปนไม่เช่นฆ่า แล้วเหาะตรงลงยังพลุธา พามาเฝ้าพระหรรักษ์
 ๑ & คำ ๑ เติยวเชิดนอกแล้วออกเตยว

บทมโหรีเรื่องรามเกียรติ์ทั้ง ๓ ตอนทพิมพ์ในสมตเล่มนี้ พระบาท
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. มีรับสั่งให้สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศ-
 ฐานวดีวงศ์ ทรงพระตำรับเรียบเรียง แล้วผูกซ้อมพวกมโหรีของ
 เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ ให้ร้องรับเครื่องดนตรีกรมมหรศพ เล่นใน
 การรับเจ้าต่างประเทศที่เข้ามาเฝ้าถึงพระนคร เพราะฉนั้นจึงมักเรียกกัน
 อีกนัยหนึ่งว่า “บทคอนเสิร์ท”

บทตอนนางลอยแต่ก่อนตอนอื่น เข้าใจว่าไต่เล่นครั้งแรก
 เมื่อรับเคาน์ตรีนเจ้าอิตาลี ซึ่งเข้ามาเฝ้าเมื่อรัตนโกสินทรศก ๓๑๗
 (พ.ศ. ๒๔๔๑) บทตอนนางลอยนั้นนางจินคนเลี้ยงร้องลงแผ่นคราโมโฟน
 ไว้ ไต่พังกันแพร่หลายอยู่จนทุกวันนี้ . บทตอนอินทรีชิตแผลงศร
 พรหมาสตร์แต่งขึ้นเป็นท ๒ เข้าใจว่าไต่เล่นเมื่อรับเจ้าเฮนริกกรุงปรัสเซีย
 เข้ามาเฝ้าเมื่อรัตนโกสินทรศก ๓๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) เป็นครั้งแรก ยังหา
 ปรากฏว่าไต่เคยพิมพ์ไม่ บทตอนอินทรีชิตแผลงศรนาคบาทนั้นแต่ง
 ขึ้นหลังเรื่องอื่น จะไต่เล่นในงานไหนหาทราบแน่ไม ยังไม่ปรากฏ
 ว่าเคยพิมพ์เหมือนกัน

บทมโหรีเรื่องรามเกียรติ์ทั้ง ๓ ตอนนั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนคร-
 รัตนวดีวงศ์ทรงเอาบทละครพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ เป็นหลักคัดออกตัด
 แต่งให้เหมาะแก่บทมโหรี แลกำหนดให้ร้องเรื่องหนึ่งพอเหมาะเวลา
 ราชวิธีสโมสร คั้นหนึ่ง ราวสองนาฬิกาเศษ การเลือกลำคำต่าง ๆ
 นั้น ทราบว่าทรงปรึกษากับพระประทีปจุฬาราชมนตรี ตาย แลหลวง
 เสนาบดีวิญญูวงศ์ ทองดี เป็นพื้น
 ระเบียบที่เรียงในเล่มนี้ เรียกตามเนื้อเรื่องรามเกียรติ์ ไม่ได้
 เอาการที่แต่งก่อนและหลังเป็นประมาณ

บทมโหรีเรื่องรามเกียรติ์

ตอนอินทรชิตแผลงศรนาคบาศ

บทที่ ๑ ร้องขับ

๐ เมื่อนั้น พระจักรกฤษณ์ฤทธิรงค์เรืองศรี เสด็จออก
 พลัษย์พลาหนาศิริ พระจักรีตรีสรุประภาษราชการ ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๒ ร้องห่ม

๐ พอเสียงโห่โกลาตังฟ้าลั่น เคยสำคัญชาติกษัตริย์
 ตรีสถามโหราปรีชาชาญ เสียงสท้านทัพใหญ่ไครยกมา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๓ ร้องกบิลลา

๐ ขันนั้น พิเภกขึงคมกัมเกศา จึงนัยขัยยามสามตา แล้ว
วันทาทูลพระหวิรภักษ์ ซึ่งเป็นจอมจัตวงศ์มาสงคราม ทรงนามอินทวิชิต
ลีทวิศักดิ์ เป็นเอกองค์โอรสทศพิศกัฏฐ์ อาสาพระยายกษัยยกมา ๑๒ คำ ๑

บทที่ ๔ ร้องกระบอทอง

๐ เมื่อนั้น พระตรีภพลยโลกนาถา พึงทูลแถลงแจ้งกิจจา จึง
สั่งพระอนุชาयाใจ เจ้าจงยกพหุลพลนิกร ไปราญรอนผลาญยกษัยให้
ตักไชยย แล้วตรัสสั่งสุกรีพิงวียไป เกณฑ์พหุลพลไกรในขันนั้น ๑ ๔ คำ ๑

บทที่ ๕ ร้องปฐม

๐ ขันนั้น สุกรีพิงวียสั่งไล่เกศี คลานคล้อยถอยออกมาทันที
อิงมเกณฑ์พลรณรงค์ ๑ ๒ คำ ๑

บทที่ ๖ ร้องมอญโยนดาบ

๐ เมื่อนั้น พระลักษณชนชมสมประสงค์ ขอพรลาพระหวิรภักษ์
ลีลามาสรงคงคา ๑ ๒ คำ ๑

บทที่ ๗ ร้องกราวนอก

๐ ขันทรงรถแก้วสุรกาญจน์ ทวยหาญกรายงามสามท่า ทหาร
ลิงยั้งขันสัญญา ไคลคลาเคลอนพหุลพลนิกาย ๑ ๒ คำ ๑

บทที่ ๘ ร่องตุงตุง

๑ รถมหาราชรถทรง งอนระหงระเหิดเหิดฉาย พระที่นั่งบัลลังก์
 แก้วแพรวพราว แทนท้ายขยุบกกนกเกริน เทียมอศักราชผาดผยของ
 ด้งจะล่องลอยฟ้าเวหาเหิน ชิงหน้านำพหลพลเดิน ข้ามเนินมุ่งหน้า
 มาตรง ๆ ๔ คำ ๆ

บทที่ ๙ รื่องพม่า

๑ ครันถงเห็นทพนขหมน ด้งคนทาศในไฟระหง ด้งให้หยุค
 พลนิกายอยู่ชายคง แล้วโบกธงล้งคัญทันใด ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๑๐ รื่องสร้อยสนตัด

๑ เมื่อนั้น อินทวิชิตคิดหักทัพใหญ่ ด้งตรัสสั่งมหาเสนาใน
 ให้เร่งไฟระประกาเข้ารวี ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๑๑ รื่องสุโขทัย

๑ บัดนั้น พวกพลสุรศักดิ์ยกยกษ ด้งสำแดงแผนงอิทธิฤทธิ
 เข้าต่อศรบริบจับประจัน ๆ ๒ คำ ๆ

๒ บัดนั้นพวกกบเรือวแรงแข่งขัน ด้งฮาวุธยุคแย่งแทงฟัน
 พลกษมณษต์แตกตายกระจายไป ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๑๒ ร่องสลัก

๑) ยักนั้น สองเสนามารทหารใหญ่ เห็นพลแตกยับทั้งทัพไชย
 ยิงพิโรธโกรธใจถึงไฟฟอน เข้าวรไล่พวกพหลพลกษี อสูรตีรุก
 ไม่หยุดหย่อน ฟาดด้วยศัสตราคทาธร วานรย่นย่อไม่ต่อตี ฯ & คำ ฯ

๒) ยักนั้นสุรเสนสุการกษีศรี ต่างสำแดงแผลงอิทธิฤทธิ์ เข้า
 รบสองอสูรตีกันทาน ว่องไวได้ท่าเข้าถาโถม โจนกระโจมจับยักษ์
 หักหาญ ชนเหยียบย่นพันพอนรอนราญ สองมารม้วยมิตด้วยฤทธิ์
 ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๑๓ ร่องชาติ

๑) เมื่อนั้น ไอรสทศพักตร์ยกย เห็นอสูรสองนายวายชีวิ
 อสูรพิโรธโกรธโกรธา กวักแกว่งศรสีทอิทธิรงค์ โจนลงจากราชรีธา
 ไล่ควานรสทอนมา ถึงหน้ารถทรงองค์พระลักษมณ์ ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๑๔ ร่องนาคราช

๑) เมื่อนั้น น้องพระหริวงศ์ทรงศักดิ์ แลเห็นไอรสทศพักตร์
 หาญหักศรปลี่ยนมา จึงจับศรสีทอิทธิรงค์ เสกกลงจากราชรีธา รบรบ
 กบองค์อสูร หันเหียนเปลี่ยนท่าราวี ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๑๕ ร้องสุดใจ

๑) เมื่อนั้น อินทรชิตฤทธิไกรไชยศรี ไม่ขยับย่อท้อต่อต้อ
ถ้อยที่หักโหมโรมราญ ฯ ๒ คำ ฯ

๒) เมื่อนั้นพระลักษมณ์ตากล้าหาญ รับรองข้องกันประจันบาน
ถ้อยที่ทยานทานต่อยทณ ชนเหยียบเข้าขุนमारเข้าราญรอน พระกรขยับ
จับมงกุฏ ตีต้องอินทรชิตฤทธิรุทร หันเหเซซุกชวณไป ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๖ ร้องเซ็ดนึ่ง

๑) เมื่อนั้น อินทรชิตค้อยคำรงทรงตัวได้ ยิงโกธธาดาแดง
คังแสงไฟ หมายใจจะล้างให้วางวาย จึงหยดย่นชนครนาคขาศ แผ่น
ผงาทเง่อง่าตามุ่งหมาย คเนแน่นแลช้าเลื่องเขื่องกราย พาดสายครลั่นไป
ทันใด ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๗ ร้องกราวรำ

๑) เป็นนาครักพระลักษมณ์กบพลลิง ลมกลึงเกล็ดอนกลาทไม่
หวาดไหว หมุ่มกษโยธิกใจ ร้องเยยเผยโยเวยทั้งไพร่นาย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๘ ร้องตลุง

๑) พอแลเห็นพิเภกโหราจารย์ ขุนมารกาลเกือบท่อนั้น กระทบ
 ขาทกราคเกรวยวเคียวพ่น แกว่งคันศรไชยเข้าไล่ตี ๑ ๒ คำ ๑

บทที่ ๑๙ ร้องดวงพระธาตุ

๑) พอพิเภกหนีชุกขกเข้าป่า, ไต่เวลาตัวร้อนอ่อนแสงศรี จึง
 ครักภัยพหลพลโยธิน จะกลับหลังยังบริบทมณ พระลักษณภัยพลกษ
 ท้องศรี พิชคงชายม้วยมรณเป็นแม่นมั่น สิ้นเสด็จเสด็จชนรสสุวรรณ
 เลิกพหลพลชนธ์เข้าลงกา ๑ ๔ คำ ๑

บทที่ ๒๐ ร้องหนเสื่อ

๑) เมื่อนั้น น้องท้าวทศพักตร์ยกษา เลี้ยวปลัดคตคตคนอริญา
 ทรงไปปล้ำปลาพนาวิน ๑ ๒ คำ ๑

๒) ครั้นถึงจงประนตยทขงส์ องค์พระหริวงค์รังสรรค์ แล้ว
 เล่าความตามซึ่งไต่รบกัน รำพรรณทูลพลาทางโคกกา ๑ ๒ คำ ๑

บทที่ ๒๑ ร้องทยอยญวน

๑) เมื่อนั้น พระรามพึงคังจะกินสันสังขาร จับพระแสงศรีศรี
 ลีลา นิลนนทนำหน้าคลาไคล เค้นวกเวียนวงหลงทรบ เลี้ยว

ตระหลบมาทางข้างทิศใต้ ให้มีคมิคมวมนท์เป็นพันไป จะสำคัญอันใด
ก็ไม่มี ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๒๒ ร้องเช็ดนึ่ง

๐ พระพิโรธแล้วงคอกกลัน จับจันทวาทิศเรื่องศรี ชนศรกร
โก่งทวยฤทธิ พระจักรเสยงพลาทางแสงไป ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๒๓ ร้องกบเต้น

๐ เป็นดาวดวงเดือนหงายฉายแสง แจ่มแจ้งแนวทางสว่างไสว
เห็นนาครทวิพลสกลไกร ยิงอาวุธร้อนฤทัยโคลคลา หาพระน้อง
ทศอึงนาคขาศ พอเหลือยเห็นองค์พระนาถขนิษฐา เสด็จเดินเข้า
ชิตพิศพิศตรา วาขวิญญาซของคลังโคก ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๒๔ ร้องเหรา

๐ ครันค้อยสำงไสกคาลัยจขัญชา ถามพระยาพิเภกยักษิ ซึ่ง
พระน้องกษปหลพลกษิ เป็นกระนแล้วจะแก่ประการใด ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๒๕ ร้องตุ๊กกะตา

๐ ยัคนน พิเภกทูลแจ้งแถลงไซ พระอนุชาวานรพลไกร
สลบไปทวยฤทธิพษนาค จงทรงแสงแสงศรเป็นครุฑราช ให้สังหาร
นาคขาศยักษิ พระอนุชากจะพนคนชว กบกขรพลสกลไกร ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๒๖ ร้องเช็ดน้ำ

๐ เมื่อนั้น พระอวตารผ่านภพสมมุติ พึงทูลถูกต้องทำนอง
ใน เสียงพระแสงแผลงไปทั่วฤทธิ ๑ ๒ คำ ๑

บทที่ ๒๗ ร้องแผละ

๐ เป็นสุขบรรณบินมาบนอากาศ เข้าโฉบฉายนาคยาศคศาสตร์จากที่
ดุคกระชากลากจิกขยิกขะยี่ จนนาคสูญสิ้นแล้วบินไป ๑ ๒ คำ ๑

บทที่ ๒๘ ร้องลมพัดชายเขา

๐ เมื่อนั้น พระลักษมณ์ครีไส ทิ้งกบรพลสกลไกร
ก็พนักคนโตสัมประที ลูกขนบงคมชมพระฤทธิ ไม่มีช่วยมอทรอดชีวิต
เพราะศรศรี จะขอรองขาทาผ้าอุลี กว่าชีวะจะม้วยไปทั่วกัน ๑ ๔ คำ ๑

บทที่ ๒๙ ร้องสารถิ

๐ เมื่อนั้น พระจักรีปริศเปรมเกษมสันต์ จึงชวนพระอนุชา
จรวัด มาชนทรงรถสุวรรณทันใด สั่งให้เลิกโยธาพลากร วานร
ให้ลั่นหวุ่นไหว คลายคัลรพลสกลไกร กลยไปพลับพลาพนาลี ๑ ๔ คำ ๑

บทมโหรีเรื่องรามเกียรติ์
ตอนอินทรชิตแผลงศรพรหมาสตร์

บทที่ ๑ ร้องมอญรำดาบ

๑ ครั้นถึงโรงราชพิธี กาลสุรเสนียังคมไหว้ ทูลว่าพระองค์
ทรงไชย ให้มาทูลข่าวข่าจามิตร แสงอาทิตย์ฤทธิรอนมั่งกรกณัฐ
ไปโรมรันเสียดพิศขจิตต์ ขอให้พระองค์ทรงฤทธิ ไปเช่นข่าข่าจามิตร
ให้มรณา ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๒ ร้องรอร่ายสับไทย

๑ เมื่อนั้น อินทรชิตลิลิตคึกคักยักขา ได้ยินขอกอกความ
อปรา โกรธาลิมเนตรเห็นเสนี ลูกชนกระทัยฆาตหวาดไหว เหม
ไอ้กาลสุรยักษี มาพศให้เป่นกลางกลางพิธี ชีวิตมั่งถึงที่จะบรรลัย
หากคึกคักคึกคักว้าวรัสสัง จึงหยดขย้งยกโทษไปรศให้ ว่าพลางทาง
ทรงครไชย คลาไคลออกจากโรงพิธี ฯ ๖ คำ ฯ

บทที่ ๓ ร้องข้างประสานงา

๑ จึงตรัสสั่งรุกการชาญกำแหง จะเปลี่ยนแปลงกายกูปเป็น
โกสัย ให้การณราชอสูร แผลงอินทรีย์เป่นคชาเอราวัณ อัน
โยธาทั้งหลายให้กลายเพศ เป่นเทเวศร์สร้างค่านางสวรรค์ ให้สำหรับ
ชัยวาระข่าบรรพ์ เร่งเตรียมไว้ให้ทนฤกษิต ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๔ ร้องฝรั่งเร็ว

๑ บัคนั้น รุกการปรนตยทศรี ออกมาเกณฑ์กันทันที คอย
เสด็จภูมรณรงค์ ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๕ ร้องตระเพลง

๑ เมื่อนั้น อินทรชิตชนสมสมประสงค์ จึงขนขนแทนสุวรรณ
บรรจง จำแลงแปลงองค์อสุรา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๖ ร้องชมตลาด

๑ เป็นโกสีย์ทรงเครื่องเรื่องอร่าม ล้วนแก้วแก้วาวามเวหา
จับพระแสงพรหมาสตราตรา เสด็จมาเกษสุวรรณทันใด ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๗ ร้องกราวนอก

๑ ขนทรงคอคชาเอราวัณ ทหารแท้ให้สนั่นหวั่นไหว ขยาย
ยกโยธาคลาไคล ลอยกว้างมาในโพยมมาล ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๘ ร้องกลองโยน

๑ ช้างเอยช้างนิมิต เหมือนไม้ผิตช้างมัววาน เรืองแรงกำแหง
หาญ ช้างศึกสูรทวงที ผูกเครื่องเรื่องทองทอง กระจิวทองหล่อ
ทองแสงศรี ห้อยหูก้ามารี ปกตระพองทองพรรณราย เครื่องสูง
เรียงสามแถว ลายกายแก้วแสงพราวพราว อภิรมชุมสาย บัง

แทรกอยู่เป็นคู่เคียง กลองชนะประโคมครึก มโหรีที่ก๊กก้องเสียง
 แตรสังข์สังสำเนียง นางจำเรียงเคียงข้างทรง สาวสุรางคนางรำพออน
 ติงกัณรแน่นวลหงส์ นกสีทิวทิวทิว ถอทวนชิงฉิวลอยมา ฯ ๑๐ คำ ฯ

บทที่ ๕ ร้องเพลงกระบอก

๐ ครั้นถึงที่ประจันบานราญรอน เห็นวานรน้อยแสนแน่นหนา กีบ
 ทั้งองค์พระลักษมณ์ทรงคึกคาก ยืนรอตนาอยู่กลางพล จึงให้หยุด
 ซ่างทรงองอาจ ลอยเลอนเกลอนกลางเวหน ให้กุมภสิทธิ์
 ยันคาลจำแลงตน ไล่กลขับรำระบำบรรพ์ ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๐ ร้องแขกอะหวัง

๐ ยักนั้น รูปนิมิตฤทธิแรงแข็งขัน สาวสุรางคนางฟ้าเทวัญ
 ยังกมคัลค่านับร้อยยัญชา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๑ ร้องสร้อยสนตัด

๐ ต่างจับระบำรำพออน ทอดกรกรวิกกรายซ้ายขวา ร้ายเรียง
 เคียงคมประสมตา เลี้ยวโล่ไขว่คว่ำเป็นท่าทาง ช้อนจิ้งหระประเท้า
 เคล้าคล่อง เลี้ยวลอคสอดคคล้องไปตามหว่าง วงเวียนเหียนหันกัน
 กาง เป็นคู่ค้อยู่กลางอัมพร ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๒ ร้องกล่อมช้าง

๐ เมื่อนั้นพระลักษณ ผู้ทรงคักคิเธอทรงศร ทั้งพวกพลากร
 คว้าพอนบนเมฆา หมายถึงว่าพระอินทร สร้อยสรเธอหรรษา พิศเพลิน
 เจริญตา ทั้งพลสวาวานรไพร ๆ ๔ คำ ๆ

บทที่ ๑๓ ร้องแมลงวันทอง

๐ เมื่อนั้น อินทรชิตยินดีจะมีไหน เห็นข้าศึกเสียเชิงละเลิงใจ
 พลากรขับศรไชยชัยบุชา พากสายหมายเขม่นเช่นเขยว น้าวเหนี่ยวด้วย
 กำลังองศา สังเกตลงตรงพระลักษณอนุชา อสุราก็ลั่นไปทันใด ๆ ๔ คำ ๆ

บทที่ ๑๔ ร้องร้ายเร็ว

๐ ลูกศรกระจายทั้งสายฝน ต้องพวกสิงผลไม่ทันได้ ต้องพระ
 อนุชาเสนาใน สลบไปไม่เป็นสมประดี ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๑๕ ร้องลิงโลด

๐ ยักนั้น หนุมานไม่ต้องครครี ยืนทยานทานโกรธตั้งอัคคี
 ชีหน้าว่าเหวยสหัสในย เหตุใดไปเข้าข้างพวกยักษ์ มาแผลงผลาญ
 พระลักษณให้ตกโยย กุระล้างชีวิตให้ขรรโลย ให้สำใจอินทราใจอาธรรม
 ว่าทางผ่านไฉนไหนทยาน ชนตีความูท่ายคชาอาสาญู งามหักคอกชา
 เอราวัณ จึงค้นครคักคิมัฆวาน ๆ ๖ คำ ๆ

บทที่ ๑๖ ร้องถึงลาน

๑ เมื่อนั้น อินทรชิตฤทธิไกรใจหาญ ไม่หลีกหลบขยพั้นประจันบาน
 รอนราญผดผนทันทวงที หันเหียนเปลี่ยนท่าง่าครจ้อง ตัดองหนุมาน
 ชาญไชยศรี กระเทนไปก็เคี้ยวกรวี สลยพ้อยู่ก็ขยทุทธนา ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๗ ร้องกราวรำ

๑ มีไชยไพรพิณาคส์น อสุรินทรสรวลสันต์หรรษา
 โยธสมคเนเสชา คินเขาลงกาธานี ฯ ๒ คำ ฯ

บทเกร็ด สำหรับร้องมโหรีแต่โบราณ

บทที่ ๑ ร้องพัดชา

๑ ข้าทูลลอองนั่งอยู่ทั้งหลาย เหล่าถวายสังคิตบรรภาเสียง
 บำเรอลำนำจำเรียง เคียงข้างพระแท่นขลลังก์ใน ยังเกิดสำหรับขยกล่อม
 เพราะพร้อมสำเนียงเสียงใส จงเสวยสุขรมย์บรรทมไท ไสยาสันอรนอย
 แขนบเนอ เอกองค์นงรามย์อมงามสม ด้วยบรมสมภารพระก่อเกอ
 ละองค์ละองค์ประกอยชอยเชอ ควรอะเคอค์เคียงเรียงรมย์ อินชงเฝ้า
 ฝ้ายปลายพระบาท เคยรคาศด้วยนางนงสนม สงบเสงยมเคียมคิล
 เมอบรรทม สมนสวสทิพพิพนัสถาวร งามสง่าตั้งพระยาสีหราช เอนอาสน์
 ด้วยนางไกรสร อำนาจหวาดไหวไปทุกนคร โอนอ่อนถวายนางนงเยาว์

มงคลบรรณาการเกลอนกลาต ขอส่งดอกไม้มาคเงินเวลา ทุกขวยขี้
 (มีชาติคลาศ) เทียวเทา ใฝ่เฝ้าขังคมคิลพระยาทา จงจำเวัญไซยา
 อานุภาพ ให้ปราชรายทั่วทุกภาษา อันต่างประเทศศานา จงมาฟังโพธิ
 สมภาร ให้อยู่ในอำนาจอาชญา ผ่านผ่าไปทั่วทิศาคาล กรุงกษัตริย์
 น้อยใหญ่ในไตรทาล ละลาญกลัวชเยศเทศไกร บัญพระประเสริฐ
 เลิศลข พินแผ่นพิภพกัหวุ่นไหว ทงข้างแกวมังเมืองเรืองไชย ไค
 สำหรับบุญพระทรงธรรม์ ปรีดิ์เปรมเกษมเสมา วัฒนาสุโขมไหศวรรย์
 กษัตริย์ไคไม่เปรียบเทียบทัน คุ้มมหันต์มหาจักรพรรดิ ประเสริฐ
 โภโคยไอสุรย์ สมบัติสมบุรณ์พินสวัสดิ์ เลียงหล้าเปนมหาจักรพรรดิ
 โสมนัสวัฒนานรากร บารมีเปนนทพงพ้านัก ทุกประเทศสมัคสไมสร
 ในกรุงเทพมหานคร ขวรธานีบุรีรมย์ ฯ ๒๔ คำ ฯ

บทที่ ๒ ร้องนางนาค

๐ เจ้าเอยนางนาค เจ้าคิดแต่เท่านั้นแล้ว เจ้าขกขนแก้ว แล้ว
 เจ้ามาแซมดอกไม้ไหว จำปาสองหูห้อย สร้อยสังวาลแลมาไลย ชมภู
 ผ้ายไย เจ้าห้อยสองข่าส่งางาม ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๓ ร้องนางนกกกรวญ

๐ เจ้าเอยนกไค เจ้าขนมาอัยยคยค บินมาจนมืด นางนกจะ
 นอนรังไคน มีรวงรังรา ข้าจะให้เจ้าอาไครอย มาแล้วจะกลับไป ยาก
 แก่ใจณเจ้าเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๔ ร้องสรรเสริญพระจันทร์

๑ เจ้าเอยเทียบทอง บัดเข้าที่หน้าแท่นทอง ทำขวัญเจ้าทั้งสอง
ให้เจ้าอยู่ก๊กินดี ให้อยู่จนเท่าชรา ให้เจ้าเป็นมหาเศรษฐี อายยืนได้
ร้อยปี เลียงพระบิตามารดา ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๕ ร้องมอญแปลง

๑ เจ้าเอยเวียนเทียบ เวียนไปแต่ซ้ายมาขวา ทักษิณโดยตำรา
อายุจำเวณียนยอง จะปรารถนาสิ่งใด ให้ได้ตั้งใจประสงค์ สวัสดิ์คำทรง
เงาเงาเกษมสุขเอย ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๖ ร้องมหาไชย

๑ เวียนเอยเวียนเทียบ เวียนไปให้ครบสามรอบ สิ่งสิ้นประกอบ
ทั้งข้างแลมาข้างไท ล่วยข้างมาแต่เหนือ ล่วยเรือมาแต่ข้างใต้ สมบัติ
อย่ารู้ไร ให้ไหลมากังท้อธาร ฯ & คำ ฯ เจริญ

๒ ให้เอยให้พร พรนั้นอย่าได้คลาดแคล้ว เงินทองกองแก้ว
ทั้งล่วยสรรพพัฒนา อายยืนจนเก่า ถึงร้อยเศษเก่าพระวัสสา เป็นสุข
ทุกอิริยา โรคาอย่าได้มีเอย ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๗ ร้องมโนหรรษาโอด

๑ เวียนเอยเวียนเทียบ ครั้นว่ามาคืบเทียบแล้ว เบิกขายคร้แก้ว
สูงแล้วก็ไต่สามชั้น พระอินทรพระพรหม เอร่มระยำมากัน ขายคร้
สามชั้น ทำขวัญเจ้าร้อยซึ่งเอย ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๘ ร้องราโค

๑ เจ้าเอยราโค น่ารักแก้วข้าราคำ เจ้านุ่งทองคำ ห่มเสดสไบ
 ขลิบทอง เมื่อเจ้าจะยกย่าง เสมือนช่างจำลอง ห่มเสดขลิบทอง น่ารัก
 มาต้องใจเอย ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๙ ร้องเหรา

๑ เจ้าเหราเอย รักแก้วข้าเอยเหรา สาวน้อยเดินมา จะชมเจ้า
 เล่นสบายใจ เจ้างามละม่อม เจ้างามพริ้งพริ้วมละไม ในไต้ฟ้าไม่หาได้
 ไม่ปานหนึ่งใจเจ้าเอย ๆ & คำ ๆ

๒ เจ้าเหราเอย รักแก้วข้าเอยเหรา บิดานันนาคา มารดานัน
 เปนมังกร มีคันทงส์ หนามทงศรียทงหงอน เปนทั้งนาคทั้งมังกร
 เรียกชื่อว่าเหราเอย ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๑๐ ร้องหงส์ ไซ้ดอกบัว

๑ เจ้าเอยสังสาร นางนกกการเวก บินมาเทียมเมฆ ไต่ยिन
 แต่เสียงเจ้าลงมา ไต่ยिनเสียงเจ้า พี่แลก็สุกตลกตา โอระแก้วกำพร้าว
 หางข้างทนอนพเอย ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๑๑ ร้องเนรปาทิ

๑ วันเอยวันนั้น เปนวันฤกษ์ศักรีสวสดี ตั้งใจประทีพทอ นมัสการ
 พระชินสีห์ ยอดกรเหนือเกล้า ประนมมือเข้าคุษฎี คุณพระปกเกล้า ทุกคำ

ทุกเช้าเพราะกาย ไหว้พระอิศวรแล้ว ข้าจะไหว้พระนารายณ์ ไหว้เทพ
ทั้งหลาย ไหว้ทั้งบิดามารดา ไหว้ครูอาจารย์ ท่านเป็นผู้สั่งสอนมา
เศษะคุณรักษา ให้ข้าอยู่เป็นสุขขอย ๑ ๘ คำ ๑

บทที่ ๑๒ รื่องทองย้อย

๑ ทองย้อยข้าเอ๋ย จะชมเชยไม่รู้แล้ว เสมือนหนึ่งทองรองแก้ว
เนื้อแก้วกลาเลิศเอ๋ย ๑ ๒ คำ ๑

๒ ทองสุกข้าเอ๋ย ยห่อนเลยจะหอมศรี ผ่องแผ้วราศี รัตติก
เรืองรองเอ๋ย ๑ ๒ คำ ๑

บทที่ ๑๓ รื่องนางกราย

๑ เจ้าเอ๋ยนางกราย เจ้าเพื่อนสหายของพี่เอ๋ย หญิงโตไหนเลย
ซึ่งจะมาเทียบทัน เจ้ากรายแต่ละที ตัวพิกย์อมรับขวัญ ระวังอ่อน
เอววรรณ ขวัญไฉนเนตรของพี่เอ๋ย ๑ ๔ คำ ๑

บทที่ ๑๔ รื่องชมพูนท

๑ คำเอ๋ยคำแดง แสงนาคนมเนื้อชมพูนท มารยาทเจ้าดีเป็นที่สุด
โฉมฉายเลิศน่านารี แฉ่งเนื้อเกลยงกลนล้ำทอน รูปงามทราชมสงวน
ของพี่ หญิงสิ้นทั้งเมืองนี้ ไม่มีที่จะเปรียบเทียบขอย ๑ ๔ คำ ๑

บทที่ ๑๕ ร้อยสร้อยตำนาน

๑ เจ้าเอยขาวสม รักแก้วเจ้านมคัลลอย คริสัมบรรณหน้าช้อย
 นมเนองามทั้งทรวคทอง เมื่อเจ้าจะย่างเยอง ปลุกเปลืองทำนองนางหงส์
 พิศรุปกิ่งวองง พิศทรวงก็ล้ำโลกเอย ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๑๖ ร้อยนาคเกยวพระสุเมรุ

๑ ตัวเอยตัวเจ้า ดังว่าพระยาราชาหงส์ ชวนบริวารร้อนลง ว่า
 จะข้ามกระแสนสาคร พิษรานี้เจ้า เจ้าสาวน้อยยังพานอ่อน ใจจะขาด
 สองท่อน ที่ในสาครณเจ้าเอย ๆ & คำ ๆ

๒ ตัวเอยตัวเจ้า ดังคอกปทุมโกมุท เมื่อยังไม่ผูก อยู่ในไต้หน้า
 บังใบ ครนผูกชนแจ้ง ต้องแสงพระสุริย์ใส ข่ยานกล้ากลีบไว้ จะทำใคร
 เล้าเจ้าเอย ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๑๗ ร้อยพระรามตามกวาง

๑ ตัวเอยตัวน้อง ดังหนึ่งกวางทองโสภา เจ้าตามน้องมา เหมือน
 องค์พระรามตามกวาง น้องจะเขาคงยุง น้องจะวิ่งเขาคงยาง ข่าวน้อย
 เหวบาง เจ้าตามไม่ทันน้องเอย ๆ & คำ ๆ

๒ ตัวเอยตัวพี่ ดังหนึ่งว่าองค์พระราม รักเจ้าจึงติดตาม เหมือน
 พระรามตามกวางทอง ดังหนึ่งพี่ไม่ไล่ กล้วนวนลโยเจ้าจะหมอง ขุญให้
 จะไต่ขอน้อง มาร่วมห้องควยพี่เอย ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๑๘ ร้องจันดิน

๑ คำเอยคำแดง ตัวเจ้าแน่นน้อยงามทรง รูปนางอย่างหงส์
 คอเจ้าส่งอยู่เวียรววย เมอเกินกรวคนวหวชาย เยองกรายระทอตสอศสวย
 พพศทรงกั้งงววย เพียงจระม้วยท้วยโฉมเจ้าเอย ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๑๙ ร้องสุวรรณมาลา

๑ เจ้าเอยเวียงนก รังของเจ้าอยู่บนต้นสน นกนั้นพิราคน พ
 จะยิ่งก็ไม่ต้อง มาจะยกมือไหว บนหน้าไม้ธนูทอง จึงจะยิ่งถูกต้อง
 นางนกนอของพเอย ๆ & คำ ๆ

๒ ตัวเอยตัวน้อง คอกสร้อยสุวรรณมาลา บานอยู่ในฉ้อฟ้า
 เก็บมาจะใส่พานทอง รูปร้ายชายชัว มีให้มาต้องตัวของน้อง เก็บมา
 ใส่พานทอง ควรแต่ท้วยชาวสวรรค์เอย ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๒๐ ร้องสระสรม

๑ เจ้าเอยปลุกรัก แรกปลุกไว้ในอ่างทอง ทำให้ซำรักนอ
 พระทองไม่รู้สงวน รักของพเอย ทินแลจะแปรปรวน เจ้าของไม่รู้สงวน
 ควรฤมารักนอเอย ๆ & คำ ๆ

๒ เจ้าเอยปลุกรัก จะปลุกไว้ในอ่างแก้ว ต้นรักพีแล้ว ปลาย
 ไปเวรักเขาอน จะเทคยอกเลีย แล้วจะรตน้ำให้ชื่น อย่าให้ไปเวรักอน
 ให้คินมารักพเอย ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๒๑ ร้องยักินใหญ่

๑ รักเจ้าทราวมสงวน อุ่มนวลเจ้าไว้ไม่ละวาง ถนอมอ้อมแอ้ม
แนบข้าง รักน้องเพียงพ่างหนึ่งดวงใจ ร่วมเวียงเคียงชิตพิศวาส จะใคร่
คลาถักหาไม่ เสน่ห์สนิทคิดต้องใจ มิไต่จะเออน้อมเออ ๑ & คำ ๑

บทที่ ๒๒ ร้องยักินหกบท

๑ ไต่เอ๋ยไต่ฟ้า แต่พี่เลียขมาขแล้ว ไม่ปานหนึ่งแก้ว สีน่อเจ้า
จำปาทอง ไต่ฟ้าเลียขข ทั้งแผ่นพิภพไม่มีสอง น่อเจ้าจำปาทอง
ไต่ฟ้าจะหายากเออ ๑ & คำ ๑

บทที่ ๒๓ ร้องนางไห้

๑ บุญเอ๋ยบุญบล สันเทพทั่วทุกสถาน ขอจงไต่มีงวิมลมาลย์
มาอิงแอบแนบนวลนอน แม้ไต่ไชยชมสมคิต แสนสนิทร่วมเวียง
เคียงหมอน จะอุมนวลนางพลาฟ้อน ร่อนรำถวามือเออ ๑ & คำ ๑

๒ ความเอ๋ยความรัก จะกล่าวแก่แก้วกลไค ดวงสมรเจ้าอย่า
อ้อนไห้ พี่ไม่ร้างเจ้าไว้แรมรา แม้ว่าคลาแก้วปลักท่อม ดึงหนึ่งพี่จะกลุ้ม
เขนข้า สุตสวาทไว้ไม่คลาศสักเวลา พี่ยาไม่ไกลน้องเออ ๑ & คำ ๑

๓ เจ้าเอ๋ยอย่าไห้ เจ้าสาวน้อยอย่าไห้ สำเภาทองแรกไช้ เจ้า
ร้องไห้ไยจะเป็นลาบ มือหนึ่งจะอุมเจ้า มือหนึ่งนำวกระเซียงพลาบ เจ้า
สาวน้อยเอวขาง พี่ไม่ห่างข้างน้องเออ ๑ & คำ ๑

บทที่ ๒๔ ร่องเบ้าหลุด

๑ ลำเอยลำภา แป๊ะโล๊กเลือนลอยมา ทั้งลมพัตยา มาโต้
 ค้วยลมสลาคัน เจ้าอยู่เมืองไหน พังจะไปเมืองนั้น ตายเป็นไตเห็นกัน
 เจ้าดวงฉ้วนของพเอย ๗ & คำ ๗

บทที่ ๒๕ ร่องล่องลิ้ว

๑ เจ้าเอยเรือโค ใช้ใบล่องมาดังก่อน ยิงนายพระขนอน ฅฝั่ง
 น้ำชลธิ เจ้าเห็นว่าน้องยาก ย่าวน้อยจึงจากหนี อันว่าไมตรี แต่ั้นจะโรย
 แลวเอย ๗ & คำ ๗

บทที่ ๒๖ ร่องประตงโอด

๑ คำแดงแสงศรี มีพกตรเพียงตั้งข้วยาน โคมเฉลาเขาวมาลย์
 ปลั่งปานดังว่าทาทอง แก่นกามงามสรรพโสภา ใต้ฟ้าไม่มีถึงสอง
 แก้มเจ้ามาเปรียบขปร่างทอง ตองตาพหยาากเอย ๗ & คำ ๗

บทที่ ๒๗ ร่องประตงพัน

๑ เย็นเอยเย็นนิก นาค่างเฉื่อยชกสมพาน หนาวเฉยขำแคดกาล
 พัดพานชอชอเฉื่อยเนอ ครอบครวรางพพลางโหยหา แก่นแก้วแววตา
 ทุกเมื่อ เชิญนางมาแอบแนบเนอ สอดต่างเสื่อให้คลายใจเอย ๗ & คำ ๗

๑ ขาวเอ๋ยขาวสุทฐ ภาทภาพนมเนออรชร ชแล่มแซมช้อยสร้อย
 สายสมร ขวรลักษณาลาวรรณ เมอพิศทิวสารพวงค์ เพียงพ่างหนึ่ง
 นางสาวสวรรค์ ไนยเนตรเพศนิลอัญชัญ ขวัญตาพิหายากเอ๋ย ๗ & คำ ๗

บทที่ ๒๘ ร่องอรชร

๑ เจ้าเอ๋ยพระนคร นครศรีธรรมราช^(๑) แสนคมการมฉลาด
 ทังพาศนาเจ้าก็มี เห็นเจ้าก็รวิญจวน ความรักมายวนใจพิ แม่มีได้
 เจ้าน พิชายไม่มีเมียเอ๋ย ๗ & คำ ๗

บทที่ ๒๙ ร่องพระนคร

๒ เจ้าเอ๋ยพระนคร ตอนทรายระแร่ ละพ่อเสียมแม่ รักเจ้าพิ
 ก็ตามมา พพร้าตากฝน พพร้ามาทนน้าพา รักเจ้าตามมา เจ้าไม่
 น้าพาพิเอ๋ย ๗ & คำ ๗

บทที่ ๓๐ ร่องลำไป

๑ เจ้าเอ๋ยพระนคร ตอนทรายช่างแสนละเอียต สาวน้อยเจ้า
 ทำเคียด ก็พิจะเห็นหน้าใคร ตัวเจ้าคอคคาลา พมาจะไต่อาไศรย พจะ
 ย้ายหน้าไปหาใคร ไต่ปานหนึ่งโยเจ้าเอ๋ย ๗ & คำ ๗

๒ เจ้าเอ๋ยพระนคร ตอนกงแลคอย์สล้าง รักกันอย่าพลันร้าง
 นวลนางอย่าหมางใจ รักแล้วพิไม่เสียม จะเลียงเปนเมียพิให้ ไต่ พรักเจ้า
 สิ้นสุทใจ เจ้ายอกลไมพิเอ๋ย ๗ & คำ ๗

(๑) บทมโหรีเหล่านี้มีหลายบทที่เข้าใจว่าแต่งณเมืองนครศรีธรรมราช

บทที่ ๓๑ รื่องถอยหลังเข้าคลอง

๑ เจ้าเอยน้ำไหล น้ำไหลเข้าคลองบ้านขวาง ตัวพกขนาง จะมา
ลงเรือสี่พาย เจ้าพายกะทงสอง พี่พายรองคอตาย พี่ให้น้ำปลายพาย
สขายน้ำใจเจ้าเอย ๆ & คำ ๆ

๒ เจ้าเอยน้ำไหล น้ำไหลเข้าคลองบ้านริ ตัวเจ้ากขพี จะมาลง
เรือท่วยกัน พร่อมหน้าเข้าไท จะไปไหว้พระเกษมสันต์ ภาคหน้าไต้พยกัน
ทุกชาติทุกชนธเจ้าเอย ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๓๒ รื่องบังใบ

๑ เจ้าเอยตัวพ เส่มอนสารศรีตกล่ม สาวน้อยทราวมชม
ตั้งหนึ่งว่าแพนล่อข้าง ช้างนั้นอปลา แก่ชราชาเพลิงทั้งสองข้าง ยาม
หนุ่มแล้วนวนนาง พี่ไม้ละวางเจ้าเอย ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๓๓ รื่องพังคา

๑ เจ้าเอยตัวเรียม เทียมหนึ่งสารชัยมัน กิริยาเจ้านัน กลพ็ค
ทผคพาน หมอยั่วให้ไลคค ก็ซุงชิตท่วยเหิมหาญ เห็นอยเปล่าไม้
เข้าการ ตูเยียงสารเยยโรเอย ๆ & คำ ๆ

บทที่ ๓๔ ร้องถอนสมอ

๑ เจ้าเอยหนาวนัก นำค่างตกหนักลมช่วย เชิญเจ้ามานอนด้วย
 พะระกล่อมให้เจ้านอน แสนสนิทฤวางวาย ห่อนเอกายสายสมร
 จะถอนอมทนุกนอน เนอลมุนอ่อนอ่อนของพี่เอย ๆ ๔ คำ ๆ

บทที่ ๓๕ ร้องโล้

๑ เจ้าเอยนาวา ยাত্রาเมื่อลมช่วย แม่แก้วตาพมาทช่วย
 จะช่วยกันชมสนุกเอย ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๓๖ ร้องดอกไม้

๑ เทียงคนเคื่อนตรง ดอกไม้จะทรงเกสร เก็บไต่จะรายทนอน
 เจ้าคำแดงเนออ่อนข้าเอย ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๓๗ ร้องดอกไม้โอด

๑ มาข้าจะเก็บดอกไม้ จะเลียขไปให้ทุกกิ่ง เจ้าจะไม่ให้ฤาสักสิ่ง
 เจ้ายอดมิ่งของข้าเอย ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๓๘ ร้องดอกไม้พัน

๑ มาข้าจะเก็บดอกไม้ อันขานไลวดอกจำปา เก็บไต่ใส่เพลาะ
 ผ้า เอามาให้เจ้าชมเอย ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๓๕ ร้องสุวรรณหงส์

๑ เจ้าสุวรรณหงส์เอ๋ย นางหงส์จะคาบเอาคอกแก้ว ยิงงาม
ประเสริฐเลิศแล้ว นวลเจ้าสุวรรณหงส์เอ๋ย ๑ ๒ คำ ๑

บทที่ ๔๐ ร้องศรีประเสริฐ

๑ เจ้าเอ๋ยเจ้าบุญประเสริฐ บังเกิดเจ้าเมื่อยชวต ช่างนั้นออกบวช
แลหนุจะเข้ามณฑล ช่างนั้นโสภะ จะเอามาเป็นช่างต้น หนุจะเข้า
มณฑล เพราะเกิดเจ้าเมื่อยชวตเอ๋ย ๑ ๔ คำ ๑

บทที่ ๔๑ ร้องอังคาร

๑ เจ้าเอ๋ยอังคาร วารศรีสิทธิโชคเซย พิไศเจ้าทราชมเซย มา
สมรสเป็นคู่ครอง ผักขมคนก็ไซ้ จึงไศเจ้ามาร่วมห้อง รักใครไม่
เหมือนน้อง เจ้านวลดของของพี่เอ๋ย ๑ ๔ คำ ๑

บทที่ ๔๒ ร้องพระทอง

๑ พระทองเทพรังสรรค์ หล่อด้วยสุวรรณกำภู เจ้างามบริบูรณ์
ไม่มีคู่ ไฉนตรูขำรอยขังเอ๋ย ๑ ๒ คำ ๑

๒ พระทองขำรูปหล่อเหล่า หนักเล่าก็ไศรอยขัง รักมีนงาม
อยู่เปล่งปลั่ง ทั้งเมืองไม่มีเหมือนเอ๋ย ๑ ๒ คำ ๑

บทที่ ๔๓ ร้องคู่พระทอง

๑ พระทองเจ้าจะไป น้องจะได้ ไครมานอนเพื่อน อันใจเจ้าก็
ไม่มีเหมือน เจ้าเพื่อนที่นอนของน้องเอ๋ย ฯ ๒ คำ ฯ

๒ เจ้าเอ๋ยเจ้าพี่ ค่อยอยู่จงดีกว่าจะมา จะไปก็ไม่ช้า จะปล้นมา
เป็นเพื่อนนอนเอ๋ย ฯ ๓ คำ ฯ

๓ พระทองเจ้าจะไป จะให้อะไรไว้น้องชม ขอแต่ผ้าลายที่ชายห่ม
จะชมต่างหน้าพระทองเอ๋ย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๔๔ ร้องคำหวาน

๑ กล่าวเกลยงคำหวาน ล้ำน้ำตาลอันโอชา อันว่ารสวาจา
ย่อมมาพลาดพลั้งน้ำใจ รสน้ำตาลอันหวานฉ่ำ จะเปรียบด้วยน้ำคำ
ก็ไม่ได้ อารมณ์กลมอไลย ที่ในถ้อยคำหวานเอ๋ย ฯ ๔ คำ ฯ

๒ กล่าวเกลยงคำหวาน เจ้านงคราญผู้แนบเนื้อ หวานแต่
ปากน้องไม่อยากเชื่อ คิดเฉลอคำชายเมือปลายมือ แล้วจะกลายเป็น
เปรี้ยวเฉลยใจ ว่าไว้นนยงกระไรฤา แล้วหวานจะจืดอยู่ชดช้อ น้อง
จะถามหารือเจ้าเอ๋ย ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๔๕ ร้องกระระนะ

๑ เจ้าเอ๋ยลมชาย ไบไม่ต้องลมก็หล่นปลิว พี่จะชายหางคว
ให้สาวน้อยเจ้าตามมา เจ้านวลนะแน่นเฮย ทรามเซยพิศคเสนหา
อย่าทำหน่วงหนักชกช้า วันคืนไม่ทำเจ้าเอ๋ย ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๔๖ ร้องสระบุโหร่ง

๑ เจ้าเอยจำปา เรียกว่าพระยาดอกไม้ หอมพุ่งจรวงใจ
 พักเก็บมาให้เจ้าเอย ๆ ๒ คำ ๆ

๒ เจ้าเอยจำปา รักแก้วชำแซมมวอยผม ครันพชชม นวลเจ้า
 ก็ชักมายนให้ ลมช่วยรวยประทีน กลิ่นช่างพุ่งเอาใจ จวบแก้มแกม
 ดอกไม้ วรรณชนใจพิเอย ๆ ๔ คำ ๆ

บทที่ ๔๗ ร้องดอกไม้ตานี

๑ เจ้าเอยตานี รักแก้วชำนุ่งยกมา รัตมุกพันปลา เจ้าห่มผ้า
 ชมพูไทย จวนชวาตะง่าหรรณ สันทองแล้วแกมใหม่ สมนครท้วยนวลโย
 มางามละไมตาเอย ๆ ๔ คำ ๆ

๒ เจ้าเอยตานี รักแก้วชำจะไปเมืองแขก ไททองสักร้อยแขก
 พักมิให้เจ้าจำไป สลักจะจับกุมที่ปากน้ำพลใน พักมิให้เจ้าไป ตานีนิน
 เมืองแขกเอย ๆ ๔ คำ ๆ

บทที่ ๔๘ ร้องดอกไม้ไทร

๑ เจ้าเอยดอกไม้พยอมเฮย กลิ่นย้อมหอมกว่าสุกรม เก็บให้
 เจ้าแซมมวอยผม นางทราชมชของชำเอย ๆ ๒ คำ ๆ

๒ เจ้าเอยดอกไม้ชายหงส์ บานในตงอยู่เรียงรัง รัสสุคนธ์
 เหมือนกัน ห่อนอาธรรมนองเอย ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๔๙ รื่องมัตตรา

๑ เจ้ามัตตราเฮย คำแล้วจะนอนไหน นอนขำเลโดย ยากแก่
ใจเจ้ามัตตราเฮย ฯ ๒ คำ ฯ

๒ เจ้ามัตตราเฮย คำแล้วขานไม่เห็นมา น้องตบพียงนั่งท่า
คอยหาเจ้ามัตตราเฮย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๕๐ รื่องเนียรคันโยค

๑ สารภีพิมาลย์เฮย กลิ่นหอมหวานอยู่รวกเมื่อ กลิ่นแก้วพ
แนบเนอ หอมชอยเชอเกอเกอใจ รสเร้าไม่โรยรา กลิ่นขยผาไม่
เปรียบไต้ ครั้นยามข้ายก็หายหอมไป ไม่ปานหนึ่งโยเจ้าเฮย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๕๑ รื่องโลกกแขก

๑ เจ้าเฮยชาวศรี มีลักษณะนอคำแดง งามสมบุรณ์ขยับพักแต่ง
แน่นเนอระเรออยู่เรอรวง ทรงโฉมประโลมโลกีย์ ทั้งในโลกนี้ไม่มีสอง
แก้มเจ้าเปรียบปรางทอง ตองตาพิหายากเฮย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๕๒ รื่องมลากาน้ำทอง

๑ เจ้าเฮยสำเภา ใช้โยไปเข้ามลากา เร่งรักจกจ่ายเครื่องคำ
ไต่กำไรมากเฮย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๕๓ รื่องม้ารำ

๑ เจ้าเอยทรามรัก อ้อมไต้ตักไว้มเซย มีใครจะวางเจ้าเลย
เพื่อนเสบขของเรียมอา ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๕๔ รื่องนำค่างวันตก

๑ เทียงคนเคอนตรง ดอกไม้จะทรงนำค่าง เกยไต้ระวายรอบข้าง
เอวบางร่างน้อยของข้าเอย ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๕๕ รื่องมลายูหวน

๑ ดอกไม้นางแซมเกล้า ครันรุ่งเช้าคลดอกตู ดอกกันเจ้าทักหู
ดอกช่อนชูไฟให้ต่างเอย ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๕๖ รื่องกะทงเขี้ยว

๑ นุชนางกะทงเขี้ยว พันเนตรเฉลียวเฉลาแก้ว นางงามเพริศ
เลิศแล้ว แก่นแก้วตาयाใจเอย ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๕๗ รื่องยงหงิด

๑ หน้านวลยวนสมร นมเนออออรเอววัลย์ เซยชมนางพลา
งวิษวัลย์ อันเนอหนองตองฤาว่าง ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๕๘ ร้องนางนกลขอม

๑ เจ้าเอยนกโต บินมาอยู่ระคาษ จัวยอยู่ที่ชายหาด ยงวิม
 แม่น้ำมโนรมย์ แอนคลอเคล้าคู้ ข้างจัวยอยู่จอมพนม พชชวณเจ้าชม
 สว่างอารมณ์เจ้าเอย ฯ & คำ ฯ

๑ นางนกลนั้นโฉมงาม มีนามว่าสาธิตา จัวยอยู่ยอดพฤษภา
 จำรรจาแจ้วจัวยใจ ตกใจจะให้หนีอง ตักกรงทองมาใส่ไว้ เข้าชาวคลุก
 กัยไซ้ จะแต่งให้เจ้ากินเอย ฯ & คำ ฯ

๒ นกเอยนกช่อโต จัวยกั้งไม้ชิงอ่อนเขา มีนามนกแขกเต้า
 เคล้าคู้พลอกคังเสียงคน ตัวเมียแนบแอบอยู่ ตัวผู้ช่วยไซ้ชน คายเหยื่อ
 เผลอเมียตน เหมือนหน้ามนกกับพเอย ฯ & คำ ฯ

๓ นกเอยนกนินญา อันมีชื่อว่านกแก้ว ส่งเสียงอยู่จะแจ้ว
 จัวยงกั้งแก้วแล้วพลอด เคียงคู้เอนตนึก ว่าสาวรักเจ้าสาวกอด
 สาวชาวตลาดยกอด กอดคอกเจ้าแก้วพเอย ฯ & คำ ฯ

บทที่ ๕๙ ร้องขอมนำเต้า

๑ รุ่งเอयरุ่งเช้า ไปเก็บน้ำเต้าคอรื เก็บได้จะฝากศรี สุกสวาท
 พทเรอนเอย ฯ ๒ คำ ฯ

๑ รักเจ้ากสินเล่ห์ แสนเสน่ห้ฤาวางวาย งามสรรพสรร
 พางค้กาย บ่ห่อนหน้ายแก้วพเอย ฯ ๒ คำ ฯ

๒ เสียงสรवलมารวิ เสียงแก้วพผู้ทรามเซย ผู้อนขมีเลย
 ทรอยแก้วพนตามมา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๖๐ ร้อยยี่สิบ

๐ เสียดยขนหนามขนน ไม่อ่อนอ่อนเท่าสายสมร เมื่ออ้อมแอบ
 อดคอร นอนแนบเนอเอออ่อนใจ จะเปรียบแต่มอน้อง อันถูกต้องผ่อง
 พิสมัย อุ่นอกอุ่นฤไทย สิ่งใดเทียบเปรียบยากเอ๋ย ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๖๑ ร้อยจำปาทองเทศ

๐ พิศผิวพรรณอันแผ้วผ่อง จำปาทองเทียบเปรียบปาน หน้าเจ้า
 ทั่งขั้วขาน ยอดสงสารของเรียมเอ๋ย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๖๒ ร้อยขอมร่า

๐ นักเขมรเมื่อพื่อนร่า ความลำน่ากร่ายกริตกราย ทำก่งคร้ออน
 แหงนหงาย ทำเฉิกฉายชะผาลา โอนแอ่นลงคาบเงินบาท สองมือวาท
 ร่าโอ้อ่า ไม่เท่าเอวเท่าสุธา เลयर่าท่าพื่อนอ่อนตัว ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๖๓ ร้อยสมิงทอง

๐ เจ้าสมิงทองเฮย ลอยล่องจะไปเมืองเหนือ จรเขมมนรายเหลือ
 จะหนุนเรือเจ้าสมิงทองเอ๋ย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๖๔ ร้อยเขนง

๐ แสนเอ๋ยแสนงอน คุจเขนงกาษรทงอนโง้ง พิไม่ทุจวิตคิดโกง
 จะชักโยงให้สุจวิตเอ๋ย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๖๕ ร้องเพื่อนนอน

๑ เจ้าเอ๋ยเพื่อนนอน เจ้าเพื่อนทนอนพะเอย เจ้าคำแดงทรามเซย
ไม่เคยห่างห่างพอ ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๖๖ ร้องคู่เพื่อนนอน

๑ น้องเอ๋ยน้องรัก พร้องทักเจ้าไม่ปรียาก เพราะคำแดงเพื่อนยาก
เจ้าจากห่างทนอนพะเอย ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๖๗ ร้องเน่อมโหร

๑ เจ้าเอ๋ยยามเย็น เย็นจะมาอยู่แล้วรววยรวย พาพิไปนอนด้วย
พิระกล่อมให้เจ้านอน มือซ้ายจะเป็นพิต มือขวาจะเป็นจามร สาวน้อย
เจ้าอย่าอ่อน เจ้าเพื่อนทนอนพะเอย ๆ ๕ คำ ๆ

บทที่ ๖๘ ร้องวิศาลโลก

๑ เจ้าเอ๋ยฤาจะว่า เทพไทนฤมิต เทวาสราฤทธิ ในโลกนี้
ไม่มีสอง เจ้างามบริบูรณ์พูนสวัสดิ์ พิสมัยมิไคจะขกของ ฤาเห็น
งามนกกด้วยรักน้อง ต้องตาข้าไม่เมินเอย ๆ ๕ คำ ๆ

บทที่ ๖๕ ร้องคู่วิศาลโลก

๑ รูปเอयरูปอ่า ขรรคาศักดิ์ศรีไม่มีสอง ยิงวิจิตรโคมนวนลน้อง
 มาต้องโกลกลักขณา จะนุ่งสิ่งไรก็งามสม จะห่มสิ่งไรก็รับหน้า หญิง
 ทั้งหลายในโลกา มีมาไม่เปรียบเจ้าเขย ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๗๐ ร้องอรุ่มแปดบท

๑ สาวเขยสาวศรี แสนแท้ มวรรณสันตติ กล้องแกลงแน่นน้อย
 กำคัต ถนัถนขมอมมมือ มือหนักควรรจะบรรจง ลูบน้องต้ององค์ถูกถือ
 เนออ่อนลมุนขุญญา อันจะวางมอยากเขย ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๗๑ ร้องสร้อยสน

๑ เจ้าเขยสร้อยสน หน้ามนเจ้ารอยหยอยไว้ พงาผลมอของเจ้าได้
 มางามกะไรน่าเอ็นดู หอมรอยชวยชันไฉ่น้อย ระบายออยเป็นพวงภู
 เห็นนารักน่าเอ็นดู โคมตรูเจ้าช่างร้อยเขย ฯ ๕ คำ ฯ

บทที่ ๗๒ ร้องบ้ำระบูน

๑ พิศภาคย์พ่างพิมพ์ทอง นวลลของผ่องผิวพรรณ ทรงลักษณ
 ลาวณ อันหญิงใครไม่เทียมเลย ฯ ๒ คำ ฯ

๑ ขทมไทร้หมวกนั้นเป็นสำนวนเก่าที่สุดซึ่งมีในหอพระสมุด ฯ
 พิเคราะห์ดูเห็นว่าเป็นบทแต่งในกรุงศรีอยุธยาข้าง เป็นบทแต่งที่เมือง
 นครศรีธรรมราชข้าง แต่งหลายสำนวนแลหลายยุค ลักษณะกลอน
 จึงต่างกันเป็นหลายอย่าง สันนิษฐานว่าขทมไทร้หมวกนั้นเห็นจะมีผู้
 รวบรวมที่เมืองนครศรีธรรมราช แล้วใคร่ขบเข้ามา ข้างที่จะเป็นเมื่อ
 ครึ่งกรุงธนบุรี ขบขี้เกียมอยู่ข้างข้างแล้ววิปลาศหลายแห่ง เมื่อตรวจ
 ขำระจะพิมพ์ครั้งนั้นขอมไต่ขาง มีรู้ที่จะขอมอย่างใดก็มีขาง

ขทมไทร้

ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา

กรมพระยาบำราบปรปักษ์

ที่ ๑ ร้องเพลงนางนาค

๑ สักขี้คำล้าร้องทำนองมาก ซอนางนาคเสนาะจริงทุกสิ่งสม
 โอยามค้ำน้ำค้างลงพรางพรม เวลาลมล่องรวฉิวฉิวมา แห้งนชะเง้
 แลชมพระจันทร์แจ่ม เหมือนพวงแกมแก้วเนตรของเซษฐา คุณาวห้อม
 ล้อมดวงพระจันทร์ธา เหมือนคณานางล้อมอยู่พร้อมเอย ฯ

ที่ ๒ ร้องเพลงพัดชา

๑ เวลาคำคลาพานจาเอย คึกถึงเคยเคียงชมเมื่อลมหวน หอม
 ประทีนกลิ่นปรางลำอานวล เหมือนจะชวนชื่นใจให้ไสยา หนาวน้ำค้าง

พรา้งพรมเมื่อลมตก ใต้ถุนอกแอบชกขนิษฐา เหมือนยาทิพย์หยิบวาง
กลางอุรา เพลงพักษาชนฤคเทานเอย ฯ

ที่ ๓ ร้องเพลงลลาคะทุ่ม

๑ เพลงนฤชาชื่อว่าลลาคะทุ่ม ฟังกุ่มช่นเพราะช่างเหมาะเหมง
นั้ใครห้กัศรมาขรรเลง ให้วังเวงหวานหูไม่รู้วาย ทั้งเสียงน้อง
พร้อมเพราะเสนาะล้ำ เหมือนน้ำอมฤตสาตไม่ขาดสาย ทั้งลลา
มารยาทแลนาฏกราย ส้มเหมือนหมายชอเพลงวังเวงเอย ฯ

ที่ ๔ ร้องเพลงกราวรำมอญ

๑ มโหรีรเรอຍมาเจอยแจ้ว ให้แว่วแว่ววาววับเพียงหลับไหล
โอ้พระพายชายพาสมาไลย มาชายในนาสาให้อารณ์ ช่นอะไรไม่
เหมือนคู้ทชชชช โลมอื่นไม่เหมือนโลมโลมสมร ฟังร้องรับขับลำ
นำกราวรำมอญ ค่อยเคลอนคลายวาวร้อนฤไทยเอย ฯ

ที่ ๕ ร้องเพลงโล้

๑ ฟังลำโล้ โอ้ลำช่างฉ่ำเฉอย วรรเรอຍรับส่งนำส่งสาร คึดถง
แก้วแว้วพาสูกามาตย เจ้าเคยอ่านอักษรไต้นอนฟัง เสนาะน้ำสำเนียง
เสียงละลัก พิศพิศตรมองเหลืออกงเนอหน่ง นวลระยบจยแสงปทียทั้ง
คูปเล่งปลั่งปลิมใจอาไลยเอย ฯ

บทมโหรีพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕

สร้อยเพลงเทพบรรทมনারายณ์เกษียรสมุทร

๑ สาวสวรรค์กัลยาเป็นข้าบาท ข้าเรองค์หริราชเรืองศรี ได้ทรง
ฟังวงเวงเพลงดนตรี สำหรับที่วาสเทพธิดาบรรทม

๑ สองพระนางนาฏ ของข้าบาทนเอย ประคองเคยเขนยเคียง
แสนสร้างนางจำเวียง ถวายเลี้ยงลำเนียงท่านอง เชิญบรรทมที่พอาสน์
เหนือนคราชอนเรืองรอง ทรงสคับขบร้อง ให้เพราะต้องพระไทย เอย

สร้อยเพลงอเฮีย

๑ ไต่เห็นจันทร์วันเพ็ญดูเด่นดวง พอสุทรวงชุ่มชื่นเมื่อคืนหลัง
ครันแรมราลาลยอัยแสงบัง ค่อยเขอนสิ่งกึ่งหนึ่งไว้ฮาไลยลาน โอ้ดวง
จันทร์ครวไรไปลิบลับ ถึงกลางเดือนเคลื่อนกลดคนสถาน แต่เราพราก
จากยิวหาเป็นช้านาน ไยจึงไม่พบพานนานแล้ว เอย

สร้อยเพลงจินแสโสกา

๑ นกสาลิกามาพลอกออกผอกผาน นกเอียวานไปแถลงแจ้งจิตต์
สมร นกโนรีปีกข้างชอนน ช่วยวิงวอนขนิษฐาให้ฮาไลย นกกระตัว
ตัวคี่มานี่หน้อย จะสั่งข่าวเคราสร้อยเพียงตักโยย นกแก้วบอกแก้ว
กลอยฤทัย ว่าพิแสนพิสมัยไม่วาย เอย

บทมโหรีพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕
ทรงเมื่อกำลังเสด็จประพาสยุโรป
พระราชทานให้มโหรีร้องเมื่อเสด็จกลับถึงพระนคร

ร้องเพลงพระยาโศก

๑ ออกช้า พยายามคำจำเข้าแคบในหาย เกาธแคบแนบเขนย
พอกเขยกาย จักระบายลมวินถวิลวัง ที่เคยอยู่เคยเห็นอยู่เป็นนิตย์ ต้อง
ปลุกปลื้ดลระวางไว้ข้างหลัง มานอนเคี้ยวเปลี่ยวแคแต่ลำพัง ชาติคนนึ่ง
ปรนียบศัพท์วิ เอย

ร้องเพลงสุดสงวน

๒ ยามเที่ยง แสงแดดเปรี้ยงรูปกายวายระหวย ชาติสุคนธ์
ปนปรุงจรุงรวย ให้นกขวยลูกเต้าเขามิทา ไร่คนจักสารพัตจะขัตสน
มีคนแต่เคยสำอองอย่างชชา ต้องละหอมอมสวาทชาติตรูตรา อนิจจา
เจ็บใจกะไรเอย

ร้องเพลงบุหลัน

๓ ความหนาว ช่างก้าวร้าวนี้กระไรไม่กว้างขวาง แหกมาแต่
เมืองร้อนสัญจรทาง ต้องละร้างบ้านเรือนเพื่อนชวา หมายสู่ฝั่งหวังว่าจะ

ฟังพัก ควรวาหิกหาญหัวหนาวนักหนา ทั้งคลนกลอกละลอกซ้ำซ้ำอร่า
 ันไหล่น่าเกาะครีคจิตต์จาง เอย

ร้องเพลงจรเข้หางยาว

๕ ๘
 ๑ เนื้อเย็น แม่ไตเห็นแอกแควเวียนเวียนใจหาย ผากระจก
 ชิงนำทำแยบคาย ทั้งชวาชายเลียงมัจฉาในวาริ พนทรายขาวเอาการัง
 มาผังก่อ เป็นชั้นฉ้อหลายอย่างล้วนต่างสี สำหรับากันละบั้งหายบรรตามิ
 ฑูท่วงทถห่างเหมือนอย่างเปน

ร้องเพลงสืบท

๕
 ๑ ปลาใหญ่น้อยลอยคล้ำดำผดว้าย เฉยสบายคนโกธมิได้
 เห็น เขาเปลี่ยนน้ำทำสุหร่ายปรายกระเซ็น บ้างกระเด็นหยาดหยดอยู่
 อิตรา เอาเหยื่อปรายว่ายกระแซงแย่งกันชบ ปากหมุขหมุขลอยหลาม
 ทามภักษา แสนเสียดายดวงใจมิได้มา จะปริศาสมทเลเนเป้อล เอย

ร้องเพลงเขมรบีแก้ว

๖
 ๑ นกน้อย ช่างพูดจ้อยเจรหิตชตภาษา บรรเลงลานหวานหู
 วิญญา เหมือนจะพาให้สบายวายนัง ยินล่าน้ำซ้ำทำนองแต่สองอย่าง
 ไม้เปลี่ยนข้างจนจะเขือเหลือคตถอง เคยฟังขบขยจิตตคตทรวงกรง ยมประ
 หนึ่งล้ำเนียงเสียงนก เอย

ร้องเพลงทยอยนอก

๑ กลิ่นกุหลาบหลายชานาสาพาระฤก เมื่อยามตกเคยชมคม
 กลิ่นหอม น้ำอบปรุงจรงรสต้องอกออม ถัดถนอมขบผาประสาจน
 กลีบกุหลาบหลายทาบกระตาศวาครูปไว้ จะสั่งให้โฉมตรูรู้เหตุผล ชม
 ดอกไม้แสนเบือเหลือจะทน คิคสุคนธ์เคยรินชื่นใจ เอย

ร้องเพลงเขมรโพธิสัตว์

๑ พระลบ โฉนหลบหมอกสลัวหรือกลวิหนาว ฝนตกพรำซ้ำ
 เขียบปนกราวกราว สโนขาวปลิวเกลื่อนเหมือนนุ่นปลิว ถิ่นทางหว่าง
 ไศลไกลวิถึ แถววาริพลันเป็นควันฉิว น้ำแข็งลาดตาดขาวยาวเป็นทิว
 ลมพัดรวไธตวันถึงฉนั้นเอย

ร้องเพลงอกทเล

๑ สายสมร แต่จำจรงจากเจ้าแสนเคว้าหมอง ทวยไว้ค้อยู่สำ
 หรับประกบประกอง ต้องขุ่นข้องเคืองเข็ญเป็นนิรันตร ยามกินต้องอา
 ไศรยใช้ฝรัง ยามนอนนั่งเหลือทนจนนกขึ้น มีแต่เงอะง่วงงุนจนทุกวัน
 ไม่เสกสรรสร้างวาระอา เอย

บทร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี

ความที่ ๑

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย) แต่ง

● ความ	สุขสมยศทั้ง	ขรवार
เจริญ	ผละปฎิภาณ	ผ่องแผ้ว
จง	ย็นพระชนม์นาน	นัยรอบ ร้อยแฮ
มี	พระเกียรติเลิศแล้ว	เลิศเพียงเพ็ญจันทร์

ความที่ ๒

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วดีดิวงส์ ทรงพระนิพนธ์

สำหรับพวกคนตรีทหารร้องถวาย

๑ ข้า วร พุทธ เจ้า เหล่า วิริย พล พลา สย สมัย
 กาละ บัติกมล ร่วม นร จำเรียง พรรค สรร คุริย พล สฤษคิ
 มณฑล ทำ สกคิ แต่ นฤบาล ผล พระ คุณะ รักษา พล
 นิภาวะ สุข สานติ ขอ ยันกาล พระ ประสงค์ใด จงสฤษคิทั้ง
 หวัง วร หฤทัย คุจรถวาย ชัย ฉะน

ความที่ ๓

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ทรงพระนิพนธ์

สำหรับพวกคนตรุษายหญิงร้องถวาย

๐ ข้า วรรณ พุทธ เจ้า เหล่า ยุก ยุก ตี ยอ กร ชล
 วรรณ บทยงส์ ส่อง คัพท ถวาย ไชย ใน นฤ ประ สงค์ พระ
 ยศ ยิง ยง เยน ลีร เพราะ พระ บริบาล ผล พระ คุณะ รักษา
 ปวง ประชา เปน สุขะ สาร ขอ บันดาล พระ ประสงค์ ไท
 จง สถิตย์ ทัง หวัง วรรณ หฤทัย คุระ ถวาย ชัย ณะ

ความที่ ๔

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์

สำหรับใช้ทั่วไป

๐ ข้า วรรณ พุทธ เจ้า เอา ม โน แล ลีร กราน นบ พระ
 ภูมิจาล บุญญะ ตีเรก

เอก ขรรมะ จักรินทร์ พระ สยามมินทร์ พระ ยศ ยิง ยง เยน
 ลีร เพราะ พระ บริบาล ผล พระ คุณะ รักษา ปวง ประชา
 เปน สุข สาร

ขอ บันดาล ธิประสงค์ ไท จง สถิตย์ ทัง หวัง วรรณ หฤทัย
 คุระ ถวาย ชัย โย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ไสภณพิพรรฒธนากร

คำบดถนนวนราชบัณฑิตจังหวัดพระนครศรี

วันที่ ๖ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๗๐